

מצת-מצוה ועלילת הקדם.

תוכן עניינו:

עלילת הקדם! מה עשו רבנינו? מה עשו משפילינו?
ובמה יושע ישראל.

מאת:

מיכאל לוי ראדקינסזאהן

המרי

"הקול", "קול לעם" ו"המאסף".

להשיג הספר הזה מאת המחבר:

43. Scawfell street, Hackney Road,
London.

או מה' ח. ה. ליפפע:

Wien, II., Praterstrasse 15.

פה פרעסבורג שנת תרמ"ג לפ"ק.

נדפס בדפוס של דוד לאווי ואברהם בן דוד אלקאלאי.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 543.

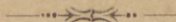
מִצַּת־מִצּוֹה
וְעֵלִילַת חֲדָם.

Das ungesäuerte Brod

und

Die Anklage des Blutgebrauchs am Passah-Feste.

Von

M. L. Rodkinsohn,

Redacteur des „Hakaul.“

(Die „Stimme“) etc.

PRESSBURG, 1883.

Druck von Löwy & Alkalay, Pressburg.

מִצֵּת־מְצוּהָ וְעֵלִילַת הַקָּדָם.

תוכן עניניו :

עלילת הקדם! מה עשו רבנינו? מה עשו משבילינו? ובמה יושע ישראל.

מאת

מִיכָאֵל לֹוִי רֵאדְקִינְסֹזֶאֶהֶן

המורל

"הקול", "קול לעם" ו"המאסף".

שנת "אשם רבנים" לפ"ק.

פה פּרעסבורג יע"א.

נרפס ברפוס של דוד לאווי ואברהם בן דוד אלקאלאי.

מכתב מאת החכם הגדול הנודע לשם הרב החוקר קדמוניות וכו'
 דר. שלמה ראב"ן הי"ו.

111 ע"ג, זאת תנוכה תרמ"ג.

ידידי הרב החכם רמ"ל ראדקנסאָהן!

בימים האלה נשלחו לי מביית הדפוס בפרעשבורג ששה קונטרסים המכילים שני החלקים הראשונים (החקי והמעשי) מספרך «תפלה למושה» על התפלן. קראתי בהם ואמרתני יישר כחך וחילך לאוריתא כי ספר 'פה נעים ומועיל כתבת הפעם, בקשת ומצאת לך קרן זוית בתורה, מקצוע פנוי ומקום רחב ידים להתגדר בו, שדה אשר לא עָבַד עד היום בקהל אלפי סופרי עמנו. ועתה הרשני נא להשמיעך בזה רעיונים ועורים אחרים אשר רחפו ברוחי מדי הגיתי בספרך: . . . (*).
 אברכך שתזכה עוד לחבר ספר גדול על תולדות וקורות העבודה זו תפלה בישראל ובארם —

והנני מוקירך:

Dr. S. Rubin.

(* הערותיו המשובחות יבאו בספרי, תפלה למושה הנ"ל כי שם מקומם, ואת ראשית המכתב וסופו שמתני פה טרצוני שמחברתי זאת תפנה דרך לפני ספרי הנ"ל בקרב לבות אחב"י. המחבר.

כתיב וקרי

מפני שנרפסה מחברתי ברחוק מקום ממקום מושבי מצאתי לנחוי' לתקן שניאות אחדות שאם אמנם יבינן הקורא, אבל אחדות מהן מוכרחות.

שורה	כתיב	קרי	צד
11	המשכלים	המשכילים	1
1 בהערה	נרנר	נרנר	3
3	להאכילהו	להאכילה	שם
4	הה	הזה	שם
אחרונה	הפאָרענמען	הרעמים	5
שם	בסוף ההערה יש להוסיף ובמקן ארץ הפוס לבוב שנת כתר ועוז		שם
30	לידו חמוץ עב"ל	, ומותר לעשות מהם תבשיל עב"ל	7
14	משכילנו	משכילנו	10
3	לסוף הערה 3 יש להוסיף ראה בעקאנטמאכונג מהצענאר מארגאלין מספ"ב בהוספה להשולמית N. 35 שנה זו.		11
35	ישן	יישן	12
אחרונה	וברבית	ומרבית	13
3 בהערה	המחלוקות	המחלוקות	20
6 שם	לשום מתקן חוק	לשום מתן — חק	שם
יש להוסיף וראה	בירושלמי טו"ק פ"ב ה"ג ר' בא בר סמל אילו היה מי שיפנה עמי התרתי בשר בכור להישקל בליטרא כו' כו' כלום אסרו בשר בכור כו' והם מערימין ומוכרין ביוקר עי"ש וזה הוכחה נמורה —		שם
שם 29	ומכ"ז	ומכ"ז	שם
1 בהערה	כבר	וכבר	21
10	ושבוד	ושבוד	25
23	נש"ח	.1 שנה חמשית,	30
11	נה"ז	נפתלי הלוי	31
9 בהערה	החבתונתי	החבתונות,	32

לבד נקודות קאממות ונקודות המפסקות שיבינם הקורא — .

בירח הזה יוגמר ספר

תפלה למשה (מקוצי)

כלול בהדרו מן המחבר ספר הזה, בו שלשה חלקים: "החקי, המעשי או (תולדות התפלין) והעיוני" — ומחירו יהיה באויסטריא פל. 1.40 באשכנז 3 מארק וברוסיא 1.25 רוב. טל נייר פשוט. החפץ בו יפנה אל המחבר

M. L. RODKINSSOHN

43. Scawfell street, Hackney Road,
London.

או להערר:

Ch. D. Lippe, Wien, II., Praterstrasse 15.

החפץ להיות סופר תמיד או סופר לפרקים במ"ע, התלמוד והשולחן ערוך" שאוציאו לאור בקרב יאבה, נא להודיע לי בהקדם האפשרי על האדרעססע הנ"ל.

Die Verfolgungen der Juden und die Geschichte dieser Nation sind gleichen Alters. Vom ägyptischen Pharao bis auf den persischen Haman und von diesem bis auf den berliner Stöcker, sind die Juden von Zeit zu Zeit, bald hie bald da, unter allen denkbaren Vorwänden, jedoch stets und allerorts aus einem einzigen Grunde — verfolgt, unterdrückt und misshandelt worden. Es war dieses der Neid, der ihrem Wohlstande gegenüber gehegt ward einerseits und andererseits die Befürchtung, derselbe möchte zu einer „weltbeherrschenden“ Macht heranwachsen. Dieses Motiv, unverkennbar wie es auch stets war, auf's Sorgfältigste zu bemänteln, haben sich sämmtliche Judenfresser, mit Ausnahme des Herrn Marr und einiger sonstiger moderner „Anti-Semiten,“ die grösstmögliche Mühe gegeben und, folglich, zu Vorwänden ganz anderer Natur Zuflucht genommen.

Einer derselben und zwar der schrecklichste ist jene unheilvolle, wiewol höchst bodenlose Beschuldigung, demzufolge die Juden zur Feier ihres Passah-Festes christliches Blut benöthigen, eine Verläumdung, die trotz der ganzen Literatur, welche sie hervorgebracht und trotz dem Fortschritt der allertwegen scheinbar um sich greifenden Civilisation, hin und wieder den Juden ins Gesicht geschleudert wird. Es ist dieses Blutgespenst, welche aller Beschwörungen spottet, diese hundertköpfige Hydra, an der die Macht der Aufklärung scheitert, welche der unglückseligen Aschenbrödel in der Völkerfamilie den Garaus macht.

„Das war!“ sagst Du mein Leser. So denke denn an Kutais und Tisza-Eszlar! Es ist nicht gar so lange her. Denke aber auch daran, dass in der augenblicklich freilich beschwichtigten, jedoch stets mit Ausbruch drohenden „Judenhetze“ jenes Gespenst bald wieder erscheinen könnte.

Es hat nun dem Verfasser des vorliegenden Werkchens rathsam geschienen, die Aufmerksamkeit des jüdischen Publicums im Allgemeinen und die der talmudkundigen Rabbiner insbesondere (und zu diesem Behufe geschieht dies in hebräi-

scher Sprache) auf einen Punkt zu lenken, der bis jetzt völlig vernachlässigt worden zu sein scheint und der in Folgendem besteht:

Die Herstellung der מצות (des ungesäuerten Brodes) und speciell Derjenigen, welche an den zwei ersten Passah-Abenden bei den orthodoxen Juden in Gebrauch sind — ist mit einer derartigen Menge ausserordentlicher, jedoch weder dem Geiste des mosaischen Gesetzes entsprechender, noch dem Talmud gemäss, absolut nothwendiger Vorsichtsmassregel verbunden, dass dieselbe, nämlich die Bereitung der מצות, jedem Uneingeweihten, als „Geheimthuerei“ eigenthümlicher Art erscheinen muss. Der vielleicht etwas sceptische Leser wird hievon durch die ihm hiemit offerirte Lectüre, leicht überzeugt werden. Die Frage folgt nun hieraus: wäre es nicht die Art der Herstellung des ungesäuerten Brodes, welche, wenn auch nur theilweise, Schuld an jenem fatalen Verdachte ist? Bestätige sich nicht auch hier das ewige Wort:

„מִדְרֹסִיד וּמִדְרִיבִיד מִמֶּךָ יֵצֵא? !“

Indem der Verfasser diese Frage zu beleuchten sucht, unterwirft er einer gründlichen Untersuchung: das Wesen der gen. Beschuldigung¹⁾; die Rolle, welche unsere Rabbiner der gegenüber gespielt²⁾; diejenige der jüdischen Intelligenz³⁾ und erlaubt sich dann einige Reformwege anzudeuten, wodurch „Israel zu helfen wäre⁴⁾.“

Zum Schlusse noch ein Wort. Dieses Werkchen erscheint als Vorrenner eines umfangreichern Werkes, das vom Ursprung der תפילין (Phylacterion) und deren Verbreitung unter den Juden handelt.

Der Verfasser.

¹⁾ עלילת הדם.

²⁾ מה עשו רבנינו.

³⁾ מה עשו משבילינו.

⁴⁾ במה ישע ישראל.

אלופי ומיודעי!

ראה הנני נותן לפנך היום, קורא נכבד, ענין חדש לענות בו. בעת הזאת אשר רבתה המבוכה, הפרעות התגדלנה ותתרבינה מיום אל יום, בעת הזאת אשר כל ישראל נתונים למשיסה, לבז ומקומם ינוע תחתיהם בכל מקום שהם, בעת הזאת אשר חייהם תלוים למו מנגד ומדחי אל דחי ולכו, באתי אנכי אשר אך זה לא ככיר עמדתי בראש עלה אהוב וחביב לקוראיו, לרון לפנך במצות אחדות ובתוכם גם המצוה הראשונה לסדר היום והחשובות מאד לא רק בעיני אונינו הארתדכסים, כי גם בעיני רבים מההולכים קדימה, ואשר מקורן ושרשן באמת באבן פינה ויסוד אמונתנו שהיא אמונת היחוד, שאם גם תודה לי בלבבך ותקבל ראיתי המוצקות שהן אינן מעקרי הדת והמיקל בהן לא הפסידה, תאמר בלבבך כי בעת הזאת ישנן שאלות גדולות ונכבדות מהן ולא להפריד את הלבבות המרוחקות בורוע, גם מבלעדי זאת, בדבר חדש ולהבאיש את רית המשכלים בעיני הרבנים שיאמרו "כי באו לעקור את הכל!"

ואם מקוראי "הקול" היית תוסף להתפלא הפלא ופלא בראותך את המחברת הזאת ואת הבאה אחריה כי לא פגעת כאלה בהקול ולא שמעת אף מעין זה, שאם אמנם נגע "הקול" בשאלות תקונים בדת, כשאלת עגונות⁽¹⁾ והרבה להתוכח בשאלת היהודים⁽²⁾ אבל מעולם לא נגע ולא פגע "הקול" באחת המצות המקובלות לכל ישראל ולא עלתה גם על דעתו למחות מצוה אחת מתוך ספרי דתי ישראל כאשר תחפץ המחברת הזאת! אמנם, תאמר, גם הקול בחייו לא נשא פנים לרבנים, ומעולם לא החליק להם על ראשם, לא אחת הגיד גם "הקול" כי המה גורמים רעות רבות בעקשותם עצלותם וחסרון ידיעתם⁽³⁾ אבל עכ"ז לא יצא מעולם לנגדם בורוע, ואדרבה קבל בסבר פנים יפות את מאמרי הרבנים עצמם, בעת שבאו לחלוק או להתנצל למען לא יאמרו שבאו בעקיפין עליהם ואינם מקבלים את תשובותיהם, והמו"ל את "הקול" הטיב להם פנים כפעם בפעם ויכבד את התלמוד מאד עד כי אמר עליו שהוא יעמוד כימי השמים על הארץ⁽⁴⁾ ומה אפוא היה לבעל הקול לשנות את דעותיו או להראות לעין כל שער כה התחפש בעור כבש לפני דעת הקהל? . . .

⁽¹⁾ ראה פתח תקוה ללילענבלום 14 עד 100 שנה שלישית וויכוחו עם הרבנים והמשכילים ומאמרו, עת לדבר.

⁽²⁾ ראה שנה רביעית, שאלת היהודים" ליה"ל מאמרי, הדר, קאמינער" ומאמרים רבים כאלה.

⁽³⁾ מאמרי לילענבלום או"ר ומאמרי המו"ל בנלונינים רבים.

⁽⁴⁾ עת לדבר 29 שנה שלישית.

אמנם כן, ידידי הקורא, דברך טובים ונכחים ואני אקראם מפך מרם תדבר, מרם תקראני אענה לך על כל שאלותך ומהם תראה ותוכה כי לא שניתי את דעותי ולא סרתי מדרך עמי, ואהבתו תוקד בקרבי כיקוד אש, כמאז בהעריכי את הקול, כן עתה אשר אחשה ולא אדבר מאומה, אבל מרם עשותי זאת הנני גם אני לדון לפניך בשאלות אחרות העומדות ברומי של עולם היהדות ומהם אולי תמצא פתרונים לחירתך אשר אשמע מפך ואתה הרכן נא אונך קרב אלי ושמע, כי הפעם אנלה לפניך מערכי לבבי בלחישתה, ואתה תשפוט עליהם בקול רם אם תחפץ.

עלילת הדם!

א) הרואה יסורים באים עליו, יפשפש במעשיו אמרו הויל ובצדק, כי לרוב ימצא בעל היסורים אם יחפש, יברוק ויסתכל היטב במעשיו, ימצא בלי כל ספק איזה מקור וסיבה להיסורים אשר באו עליו יהיו יסורי חולי הגוף או יסורי הנפש ונחשוב למותר להרחיב הרפור בזה כי כל איש אשר לו מוח מעט בקרקדו יבין שאין יסורים בלא חטא אי-זהירות במעשיו שאם גם איננו אשם בהחטא עצמו סבבו מעשיו שייחשדו אותו בחטא . . . והנה העלילה הזאת חרפת מין האדם, חרפת ובעת השכלת מאת תשעה-עשרה, הישגה וזקנה עוד מימי הבינים, תחדש נעוריה כמעט בכל שנה ושנה ובכל מדינה ומדינה למרות כל הצעקות וזעקות החכמים בני ברית ושאינם בני ברית, למרות פקודות הממשלות והבטחותיהן שאין להעלילה הזאת כל יסוד ברת ישראל, ומקור בדעת, למרות החוברות אשר הופיעו לאלפים המרברים בגנותה של העלילה הזאת, למרות כל אלה מאמין ההמון ודלת עם הנוצרים כי את המצה אשר יאכלו היהודים בפסח, צריכים המה עפ"י חוקי דתם, או עפ"י מנהג, לדם נוצרי אשר ילושו בו או יערבו אף שמץ מנהו בהמצות האלו. יודעים אמנם אנחנו כי אלה מכני מרום עם הארץ אשר ישנאו את היהודים לא שנאה דתית כ"א שנאת הקנאה והקונקרנציה, יסיתו ויפתו את ההמון להאמין בהחשד הזה, (לא נאבה לקראם בשם האנטלוגנציה כאשר רבים יקראום, כי למה נבזה את השם הזה והוא לא חטא?) אבל ישנם גם אנשים אנטלוגנטיים ובעלי דעת שגם המה יאמינו זאת בכל לבבם, וגם ההמון ודלת העם, אלו היו לו ראיות חזקות מעדי ראיה (כי בספרים וחבורות לא יקרא ההמון ואם יקרא בהם לא יאמין יען כי המסיתים יאמרו לו שהמה שכורים מבני ישראל) שבחמצה הזאת אשר יאכלו בני ישראל אין בה רק מים וקמח, וגם המלח והפלפל אסרו בה משום דבר חריף, כי עתה לא היה מאמין אם גם היו מפתים אותו אלף פעמים, הן לא נוכל להגיד כי ההמון ודלת העם בכל העולם כולו רשע וצורר הוא ואין בו גם אחר אשר יעוררו ויאמר לו כי שוא הוא העלילה הזאת; ואם היה נמצא אחד כמו שיוכל להגיד עדותו מפי הראיה, אז אין כל ספק שהאמת היתה המנצחת¹), ואנחנו רואים החיפך.

¹ לפני העלילו את העלילה הזאת גם על הנוצרים, אבל בלי כל ספק היתה להם תואנה מהכתוב בברית החדשה: שתו כולכם ממנה כי זה הוא דמי וכו' (מתיו כו, כח). והו דמי דם ברית חדשה כו' (מרקוס יד, כד). שהיה מקום לחשוד כי מחוקקם ציה לשתות דם לזכרון. אך הודות לה' תורתנו נקיה היא גם מהגזרות כאלה, לא נשתה גם זכר לדם כי תועבה הוא לנו.

כי האיש אשר לא מבני ישראל הוא המהפך בזכות ישראל, אך מן השכל והספרות יגיד את דברו, אך לא מן הראיה ולא מן העדות הברורה, וע"כ לרוב לא יועילו דבריהם של מלמדי זכות על היהודים בעיני החמון מאומה ויאמין בזה אמונה שלמה. וא"כ מהראוי אפוא שגם אנחנו היודעים ברור שכל העלילה הזאת כולה שקר היא ולא היה לה מעולם כל יסוד ומקור, ועכ"ז יפלו בכל עת אלפים ורבבות מבנ"י לרגלי העלילה הזאת ושופכים דמם כמים בראש כל חוצות, מהראוי הוא כי אנחנו נפשפש במעשנו נחקור ונבדוק אולי גורמים אנחנו במעשנו ובמנהגנו בתקוני המצה הזאת ואפיתה חשר בלב מי שאינו בן אמונתנו, אולי ימצא במנהגנו דברים זרים ורחוקים משכל איש שאינו בן דת ישראל והמה יתנו לו מקום לחשוד אותנו במה שאין בנו? אבל אחי, מורי ורבותי, ידידי ורעי, אוהבי ושונאי! הסתכלו והתבוננו נא היטב, בכל מעשי ומנהגי המצה הזאת, ותנו תודה כי לפתחם של המנהגים הזרים החטאת רובץ. המעשים זרים המה כל-כך, המנהגים משונים ורחוקים מדעת כל שכל הבריא כל-כן, עד שכמעט מוכרחים המה להאמין כי דבר סתר יצוק בהמצה הזאת!

(ב) נראה נא את מלאכתנו ראשונה במצה הפשוטה שאנחנו אוכלים אותה בשמונת ימי הפסח, עושים אנחנו אותה רק מקמח ומים, אם נתערב מעט מלח או פלפל אסור אפי' בדיעבד (שו"ע הלכות פסח תנ"ה ס"ה פסק ישר של הרב בעל המפה²) וכן שארי תבלין. קמה ומים! אך מה אנחנו עושים עם הקמח והמים העניים האלו שבהם נאפה את הלחם עני? את החטים אשר מהם נטחון את הקמח, נושאים אנחנו להרב כי הוא יבדוק אותם אולי יש בהם מבוקעים יותר מן חלק הששים, שאז אסורים המה לנו. והרב ימסור דברו לאחד מנאמני הכשרים כי יקובלו כל החטים אך כפי המכתן אשר הראו לו; ואח"כ ילך בכבודו ובעצמו לנקות את הרחים שבהם טחנו חטים כל השנה, וכמה יקה אותם? מהקמח הנטחון! ואח"כ יתן "הכשר" לסוחר הקמח שהוא ישראל נאמן למכור קמח של פסח לצאן עמו, במחיר . . . אשר ירצה המוכר. (מובן מאליו כי אינו ישראל איננו נאמן על הקמח הכשר) הנה כבר יש לנו קמח, אך אפוא נקח מים? מן הברורות אסורים לנו במקום שיש נהרות (שם ס"א בהגה) ביום אסורים לשאוב רק בין השמשות או סמוך לו (שם שם) גם ע"י אינו ישראל אסור אם אפשר ע"י ישראל (שם שם) ואם הניחם בחצר תחת האויר ללון שם כל הלילה (כי הלא אין אופן אלא במים שלנו למצער לילה אחת על היבשה) [ואם היו נשארים כך עד שתזרח שמש היה יכול גם אינו יהודי לראותם כי המה מים נקיים] צריכים אנו להכניסם בהשגמה לבית טרם תזרח שמש, ואפי' ביום המעונן (שם שם), ואח"כ אנו סוגרים החלונות אפי' אין שם שמש (כמו מפני שר ורוח רעה צריכים אנו לשמור את המים שלא יראו פני השמש כי לדעת הפוסקים, כנראה, השמש

² ואם היינו נוהגים לאפות מצה בכל יום מימות הפסח, והיה נופל ח"ו נגרר מלח או פלפל אחד או גם החצי ממנו בעיסה גדולה כקורת בת הברד, האם לא היו אסורים הרבנים אותה כולה, אף להאכילהו לבלבים מפני המלות הללו, "אסור אפי' בדיעבד", אבל איה הוא המקור לדין זה, מי אמר לו כי התבלין מחמיצין? — אך על כאלה לא ישנחון הרבנים!

(כולה חמץ) שמא יהיה היום מעונן ולאו אדעתיה ויומא דעיבא כולא שמישא³
 (שם תנינא ס"א) וישראל קדושים הם מחמרים על עצמם שלא ימצא בכל
 הבית אינו יהודי אף אם אינו עושה שום מלאכה בהמצה הקדושה (לשון הבאה"ש
 תנ"ג) ואנו לשים את המים והקמח הזה ועושים מצות, ומשנים צורת המצה
 משארי לחמים ועושין אותם רקיקים עפ"י פקודת הרמ"א (בס"י ת"ס) בדעת עצמו
 והחשד הוא שלכן עושים אותה רקיקים דקים למען יתפשט דם הנוצרי שיהיה משהו
 בכל מצה משא"כ בלחם עב יתקבץ למקום אחד. מורי ורבותי! אם אך אנשי לבב
 אתם, הגידו נא לעצמכם, אמרו נא בלבבכם על משכבכם, אלו הייתם אתם
 הרואים את כל המנהגים האלה יתנהגו אלה שלא מבני אמונתכם באפייית איזה לחם
 שלא נודע לכם מהותו, והיו שומרים עצמם מכל משמר שלא יבא אחד מכם לראות
 מעשיהם, האם לא הייתם אומרים גם אתם כי דבר סתר יצוק בו? ולמה איפוא
 תלינו על ההמון הנאמין לכל הבל נדף גם מבלעדי זאת, במי האשם בכם או בו?
 א אבל נפן נא מן המצה הפשוטה שיש מקום לטעון (מבעלי הלהפך)
 לטעון ולומר: "בשעת הדחק מותר לקנות קמח מן השוק," (שם תנ"ג) ושאם נפלו
 מים שלא לנו במים שלנו בטלים חר בתר"י" (שם תנ"ה) ושאם א"א ע"י ישראל
 מותרת השאיבה גם ע"י נכרי כשישראל עומד על גביו" שאם אמנם כל אלה לא
 יקרה בזמן הזה, וכל עשיית ואפייית המצת גם הפשוטה לא יראה הנכרי⁴ אבל כיון
 שיש מקום לבעל הדין לטעון, נניח את המצה הפשוטה שעמ"פ יש מקום לבעלי
 הכימיקער להפרידה ע"י מלאכת הכימיק ויראו שאין בה רק מים וקמח ולא יותר
 והרב המתקש יאמר המוציא מחברו עליו הראיה וכיון שהם מאשימים אותנו בדם
 שבמצה עליהם לשכור כימיקער ולנסותה, ואתו הצדק עפ"י דין תוה"ק, אך
 נלך נא למצת-מצוה או למצה שמורה שרוב ישראל אוכלים ממנה בלילות הראשונים
 של פסח, ורוב החסידים ויראי שמים אופים אותה בערב פסח אחרי חצות, ואולי
 לא תדע קורא נעים את תקוני המצת-מצוה הזאת את עשייתה ואפיייתה אתאר אני
 אותה לפנך בציוור נאמן מן הנסיון עפ"י ראיית עיני ויעידו עלי כל העוסקים במצת
 מצוה הזאת כי לא גרשתי את הסאה אף כמלוא נימה, וזה מעשיה:

כאשר יבושלו החמים בשרה כל צרכם או גם לא נתבשלו כל צרכם אך
 ראויים המה לאכילת אדם, ויגמרו מחיר חלקת השרה הזאת עם בעליה, ותאספו
 אנשים אשר חוות פניהם יעיד בם כי יראי-שמים המה, וילבשו בגדי שבת (המה
 מאמינים כי זכות השבת תגן על מלבושיהם שלא יחמוצו את החמים הקדושים
 האלה מעת קצירתם אם כי המה אינם נקיים יותר מבגדי חול שלהם), ויקצורו

³ כלומר. ביום כדור אנו רואים איפוא הוא השמש אבל ביום המעונן אנו
 חוששים בכל מקום אולי תתכסה פה השמש תחת העבים. או כי השמש תתפשט תחת
 העבים בכל מקום שהם —

⁴ אינו רוצה לומר בזה שאסור עפ"י הדין שהנכרי יראה איך אופים ולשים את
 המצה. אבל מעולם לא קרה מקרה כזה, כי הנכרי האיכר אם יבא למקום אפית המצות
 יגרשוהו בלי כל התבוננות ולא יתנו לו לעמוד אף רגע; וכולם יצחקו הנכרי יחמין
 עוד את המצה בכנריו ובדין החמוצים, ואציל שאינו מבני לא יבא לראות אפית המצה
 ולכן לא היה מקרה מעולם שהנכרי יראה את הסדר מן שאיבת המים טחינת הקמח
 ואפית המצות ואשר יראה לפעמים דרך החלון הסגור, לא יבין מאומה.

ברינה (ולפעמים גם במחולות) את החטים מן השרה, יעשום אלומות ולא יניחום להתיבש בשדה, שמא ידלף עליהם הקמח, וכה ישאו אותם מכוסים בשמיכה לבית המוכן לזה, ושמה ייבשו אותם ושמה ירושו אותם (ולרוב נעשה זאת בבתי המדרש והתפלה בערים הקטנות גם הגדולות בוואלין ובבתערביא במקום שהחסידים מצויין). ישימו אותם בשקים חדשים קטנים, ויתלום במקום גבוה בבית התפלה במקום שלא יוכלו העכברים לקרב אליהם שמא יחמיצו אותם בריר שבפיהם⁵) וקודם הפסח ימחנו אותם ברחיים של יד (לא בבית הרחיים הכללי אף שהוכשר מאת הרב) עד שיעשום לקמח של מצוה; ובכא היום קודם ערב הפסח יבינו עצמם העם כל היום ללכת עם הרב או הגדול שבהם בין השמשות קודם בדיקת חמץ לשאוב המים למצת המצוה, ובין השמשות במקום שיש רב החסידים ילך הוא בכבודו ובעצמו, ובמקום שאינו הרב דמתא, עם כל החשובים והגדולים שם לחוף הנחל וישאבו המים בעצמם, לא ע"י שליח ומשרת, עדי ימלאו את הכלים החדשים ובמלאמם יתנום על כתפי ישראלים יראי השם ויכסום בשמיכה חדשה וכה ישובו לביתם והחליל הולך לפניהם הלך ילך ורנן והצעירים מרקדים לפניהם במחולות עד יביאום לחצר הרב שלרוב יאפו המצות מצוה בביתו, וביום המחרת אחרי הצות אחרי שישתו לברכה מיון המשומר לפסח (שהמעט אסר והמרובה מותר שו"ע תע"א) ירחצו כל העוסקים במלאכת הקודש את בשרם במים וגם הרב יקדש ויטהר עצמו וילכו לאפות המצות (מובן מאליו כי החלונות והפתחים מסוגרים) ובאמירת הלל יאפו את המצות הקדושים האלה, מובן מאליו כי אינו יהודי לא יראה ולא ימצא בבית ובחצר הזה כי אסור מדינא דשו"ע (שם תנ"ה ת"ס) כמו שאיבת המים, כן הלישה האפיה וכל המלאכות —. וכבר אמרתי לך שלא הפרותי על המדה בקוצו של יוד ועוד לא הגדתי יתר השמותים אשר יתנהגו בהמה החסידים ואנשי מעשה. עדים נאמנים המה החסידים והמתנגדים בוואלין אוקריינא בתערביא פאדאלי וכו' כי שמה יזחרו הרוב במצת שמורה כל הפסח גם בע"ב וגם בפולין שברוסיא (בלטיא לא ידעתי את המנהג עפ"י הראיה ומפי השמועה לא אכתוב) ולכל הדינים האלו יש מקור בשולחן הערוך הלכות פסח ת"ס ושאר סמנים. ועתה הגד נא קורא יקר אם רק ישר בלבבך, הכי לא יתנו המנהגים האלה מקום לחשר כי דבר סתר יצוק כמו, האם יוכל לשער מי שלא יצא ממעי יהודא אם גם יהיה חכם כביסמארק או טפש כשמעקער כי ימצאון אנשים שיכתובו מנהגים זרים כאלה שאין להם שום יסוד בדעת ולא מקור בהלכה, אם לא דבר נסתר כמו ולא רק מקמח ומים תאפנה המצות האלה? (ולדעתי עדים נאמנים המה הפאגראמען שהיו

⁵ עיין במגן ארץ כ"ס ת"ו בפלפול מפרשי השו"ע כדבר רוק העכבר, ובשרי ס מ ר מ פ ח ד לראות ההגה (שם סעיף ה') על לשון המחבר שכתב "שמי הנלים והסה והחוטם והעין והאוזן סחמציין" הנה בעל המפה בשני חצאי לבנה (אבל דם) וחלב וזיעת אדם אינו מחמץ". נורא הוא לראות דבריו אלה שלא נמחקו שאם ידאם נוצרי מלוטר, האם לא יאמר שפה ירמזו על דם נוצרי? הן ישראל קדושים הם ואינם בולעים גם את הדם מבין שניהם, ומה היה לו לבעל המפה לכתוב המלות האלו, מתי יקרה דם כמצנת? ואם יקרה מן מכה שביד או חתך או סד, לא ישניחו על הוראתו וזרקו לחוץ את העיסה הדוא, ומדוע הכשיל פיו אותנו? ראה בשולחן ערוך שנדפס בדפוס עטיאש באמסטרדם בשנת ו א כל ת לפ"ק.

בנגב רוסיא בשנה העברה והואת שמנגב נפתחה הרעה ונתפשט בפולין; ובלוימא רייסין וזאמוט לא נתפשט, כי שמה אוכלי שמורה מעמים.

הגד יידי מה שתגיד, אמור את כל אשר תחפץ, אם אך שכלך איננו רופף ודעתך אינה מבולבלת; ואם גם תתחפש ותתקדש ככהן און, מוכרח אתה להודות בעל כרחך כי המעשים הזרים האלה יקחו חלק גדול בהחשך הנתעב והנאלץ הזה⁶) עם כל מה שתרע כמוני כי העלילה הזאת אך כסות עינים היא לתאותם למצוץ דמי ישראל ולשחקם כעפר דק, — כי לוא לא הסתירו את אפיית המצה מההמון לוא לא היו עושים שמונים כאלה, כי עתה לא הועיל להם להמקנאים מסוים ומפתי ההמון כל תחבולותיהם להגיד, כי דם נוצרי נצרך לבן ישראל לאפות בו את המצת-מצוה שלו; ההמון אשר הורגל עם היהודי ויודע כל סתריו לוא אך ידע ברור את כל הנעשה בהמצות האלו, כי עתה ירק להם בפניהם וההמון בעצמו היה העד היותר נאמן בי אין בהמצה הזאת רק קמח ומים —.

ד) הראתוך לדעת, קורא יקר כי מנהגיני הזרים מסוכנים ומזיקים המה לנו, וכי עוד לא נסה גם אחד מכל המון בית ישראל לשום אל לבו ולהתבונן בכל הנעשה סביבותיו לבטל את המנהגים האלו או גם למחקם מסמני השולחן ערוך, אך שמא תאמר יידי כי יש לאלו המנהגים מקור בתלמוד או שורש בתורה שבע"פ! הם מלהזכיר יידי! לך נא דרוש חקור בציוני שוה"ע ותראה שגם הגאונים אין להם חלק ונתלה בהמנהגים האלו, הטור אמנם מביא בשם איזה שאלות שאינם ידועים לנו מנהגים אחרים או דינים, אך לא עלו גם על לב חכמי הש"ס ומפרשיהם, והרבנים! לוא היה יקר להם כבוד חז"ל לוא חסו על כבודם ותפארתם היו מוחקים מן השו"ע כל הדברים הזרים אם גם לא גרמו חשך ועלילה. הכל יודעים כי השמש תעמוד עתה על עמדה ולא תסוב בלילה להחם את המים בנהרות, כאשר עשתה בימי רב יהודא בעל המאמר: „אין לשון אלא במים שלנו“ (פסחים כ"ב) וכאשר בטל הטעם הנה בטלה גם ההלכה, ולחרפה היא וגם לבושת לחז"ל לקימה וגם להניחה כתוב בשולחן הערוך אשר על פיו יחיו בית ישראל, אבל הרבנים לא יבושו ואנחנו היינו חרפה בגוים ועליהם צוח יחזקאל ואמר „וגם אני נתתי לכם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם“⁷) (יחזקאל כ"ה). הרבנים לא יבושו להורות ההלכה המפורשת: ויש לזהר שלא להבהב העופות בקשין (שלא לחרוך העופות בקש) שמא יהיו שם חטים או דגן מוחזק ויתן טעם בעופות

⁶) אחד היה נקולי הראשון קיסר רוסיא אשר ידע היטב את תכונת היהודים עבדיו והוא הוכיח ששקר היא העלילה הזאת מפני שאם היה בזה שמיץ אמת היו היהודים עצמם מודיעים הדבר להממשלה פלומר היו מוסרים ומלשינים את חכריהם כהרגלם. אבל לא רבים יחכמו כמורה.

⁷) ומה נאווה, מה נפלא מאחז"ל „אלמלא לא חטאו ישראל לא היה נתן להם אלא התורה וספר יהושע בלבד, (נדרים כב) ויותר מהמה עשות ספרים. שכל המכנים אותם לתוך ביתו מהו מה הוא מכנים לביתו“ זאת אחז"ל גם על ספרי הנבואים ואצ"ל על הספרים שנתפסו אח"כ ראה את המאמר כולו מדרש קהלת, וכן מאמריהם במחשכים הושיבנו זה תלמוד בבלי. „כבלאי דיתבי בארעא חשוכא אמרי שמעתתא דמשכני“. ותראה עד כמה הרגישו המה בעין בקרת וחודרת, אטנם הם היו כבני אדם והאחרונים.

בשעת ההבדל "בעל המפה תס"ה) אין משחקין בקארטין שהמה חמץ נוקשה כו' ואם נפל הקארט לתוך המאכל אסור המאכל" (שם במ"ז) ועוד דינים כאלה לכאורה אשר יעוררו רק צחוק וצחוק לכל בן דעה, והרבנים מורינו לא יבשו בהם ומורים כן להלכת. ואולם עור נרבר מזה במ"א ועתה נראה נא מה עשו רבנינו ומאורינו להרחיק את החשד הזה מכית ישראל ומה עשו חכמינו חכמי הזמן המשכלים, ובמה יושע ישראל? לפי דעתנו, מהיום והלאה.

מה עשו רבנינו?

א כל אוהב עמו ודתו אשר יקרא את דברינו הקודמים, נקוה כי יודה לנו למצער במקצה, שמהראוי היה להמעיט את המנהגים הזרים האלה, ולתקן תקנות כי ימעט העם להשתמש בלחם עני הזה אשר יביא לנו עינים קשים ומרים. באמרנו כי ימעט העם להשתמש בו, לא נאמר ח"ו כי יתירו לו לאכל חמץ בפסח, הלילה לנו! חמץ בפסח אסור מן התורה בכל יראה ובל ימצא, וחז"ל אסרוהו במשהו, אמנם, "משהו" המלה הזאת נקל לאומרה אבל כבד מאד להבינה, והיא דבר שכמעט אין הפה יכול לאומרו ואין הלב יכול להרחיק בו, כי מובנו של מלת משהו היא: שאם היה אצלינו כלי מחויק רבוא רבבות מיליאנען הין מים, והיה נופל לתוכה גרגיר חטה או שעורה בקושן נמלה אשר נוכל לראותה רק ע"י המיקרעסקאפ (זכוכית מגדלת על אלפים פעמים) כי אז היו אסורים המים האלו לשתותם בפסח אף להולה שאין בו סכנה, ואת היא "משהו"? לא אחי! אם גם יגדל הכלי רבבות פעמים ככה, ואם יקטן הגרגיר חלק מיליאני, גם אז אסורים המים; וככה נוכל להוסיף עד אין שיעור ואין ערך, כי המשהו הזה יש לו תחלה אבל אין לו סוף. — אבל גם על זה לא נתלוק "משהו אסור בפסח ואין לנו רשות להרהר אחריו"! אך האם אין לנו מה לאכול בלעדי חמץ ומצה? איפוא המה קטניות, פולין, עדשים, אורז, דוחן, גרעצקע או גריקע, קוקורווע (חמי טורקיא שגם המה מין קטניות אף לדברי הבאר היטב) וחלק גדול מאדם אוכל רק אותו ואינו רואה כמעט לחם אחר, הן כל אלה אינם חמץ וחז"ל חכמי התלמוד אמרו מפורש כי מותרים המה בפסח ואינם מתמצים לעולם! ומדוע לא יאכל העם את המינים האלה? — ידעת קורא מדוע? אם לא ידעת אני אגלה לך, בא אתי וקרא הכתוב בשו"ע (סי' תנ"ג) וז"ל: "אלו דברים שיוצאים בהם י"ח בפסח חטים שעורים כו' אבל לא באורז ושאר מיני קטניות וגם אינם לידי חמץ" ע"כ המחבר. הנך מוסיף להתפלא שגם מחבר השו"ע התיר לאכול אותם בפסח ולא תרע מפני מה לא יאכלו ההמון את המינים האלו תחת המצה בשמנות ימי החג וזלת הלילות הראשונים? קרא הלאה יידי הקורא, קרא נא בשום לב את הגהת רבינו בעל המפה, הוא משה השני איסרליש¹⁾ אשר נתן לנו תורה חדשה ועל פיה אנחנו חיים במדינות האלו (שכולם נקראים אצלו אשכנז), הוא אמר: "ויש אוסרים

¹⁾ בלחשה אגלה לך, קורא נעים, כי רבנו משה השני הזה, תיקן שולחן ערוך בעצמו וכו' לא היו חומרות רבות כל כך והאדיעל שלו היה שכל ישראל ינהגו עפ"י הוראתו. אבל לא הספיק לומר ויצא השולחן ערוך מהר"י קארו ומקנאת הקנקורנציה, עשה עליו הגהות ולדוב הרויפק מדבריו: הוא חפש ומצא חומרות ומנהגים בתרומת הרשן במהר"י

והמנהג באשכנז להחמיר ואין לשנות" עמ"ל. הידעת אחי כמה אלפים נפשות ישראל מתו ממש מיתה גשמיית ורוחנית מעת נכתבו שתי המלות האלה "ואין לשנות"? לא אחי, לא ידעת ולא תדע כי לא השבת מעולם ולא התבוננת בזה, אבל אני יודע רבים מאד אשר יבושו לקחת מעות חטים בפסה, יבושו לקחת מצה וקמח המצות, ואך "ת פוחי אדמה" מעטים כפי אשר ירשה להם כיסם אוכלים המה יבשים כל הפסה והמה יחלו וימותו בימים מעטים אחר הפסת, אחרי שסבלו רעב כל ימות הפסה ואכלו אכילה גסה תקף אחר הפסה. וקטנות פולים אורז כו' וכו' לא יאכלו מפני שהרבנים כבעל "שערי תשובה" יאמרו: "ואף במקום שיש קצת דוחק אין להתירם במדינות אלו מפני שהוא פורץ גדר" והוא סוכך על דורו הגאון ז"ל שכתב שגם פאסאליש (פולים באבלעד) פשוט שהוא מין קטנות — ודורו הגאון סוכך על ספר "ועד לחכמים" שכתב "באשכנז ופולין שקבלו עליהם חומרא זו קצת גדולי ישראל אין להקל להם והמיקל הוא פורץ גדר".

ב) זאת היא התשובה על שאלת "מה עשו רבנינו?" שתחת שהיה להם להתאסף באגודה אחת ולבטל את המנהגים הזרים באפיית המצה, או גם לאסור את המצה כולה, ולעקור מצות עשה של "בערב תאכלו מצות", בשב ואל תעשה מפני סכנת נפשות, תחת שהיה להם לזכור כי תורת משה תאמר "וחי בהם", ותורה שבע"פ, תאמר: "וחי בהם ולא שימות בהם" ור"י אומר בע"ז (כו'): "מנין שאם אומרים לו לאדם עבוד ע"א ואל תיהרג, שיעבוד ואל יהרג, שנאמר "וחי בהם ולא שימות בהם". תחת שהיה להם להשתדל להרחיב את המינים המותרים בפסה למען לא יצטרך החמון להמצה ולא יוסף לקרוע את עיני שכניו הנוצרים המביטים על המצה הזאת בעינים זולגות דם, תחת שהיה להם להקל את עולו של ההמון העני הנרכה והשחוח תחת סבל חוקים כאלו שאין להם שורש בדעת ומקור בדת, הנה באים המה ואוסרים להם את הכל, אוסרים להם כל הדברים המותרים אף מדינא דשולחן הערוך², בעל המפה לא בוש להגיה את השו"ע (תמ"ז) שאומר: נותן טעם לפגם מותר גם בפסת", בא הוא והגיה "ויש מחמירין וכן נוהגין באלו המדינות ובמקום שיש מנהג אפילו משהו ונותן טעם לפגם אסור" "משהו נותן טעם

ועוד רבנים כאלה ויצינים בתוך. והמעיין את "תורת חסאת" שלו יראה כי מטבעו נטה להקל ולא להחמיר ואך מפני הקנקורנציה החמיר. ותדע כי ר"ח ברב"צ (אחי מהר"ל מפראג) בספרו, ויכוח מים חיים" חשב את הרמ"א לטקול יותר מראי וברעפארמער נחשב בעיניו ע"ש בהקדמתו. ועיין בכורים תרכ"ה במאמר "קורות סדר הלמוד" להרה"ח יעלינגקי.² ומה עושים הרבנים עתה? קום וקרא את מכה"ע העברים קודם הפסת ואחריו בכל שנה ושנה ותמצא כי פלוני הרב אשר טהעע בפסה מפני שמיכשים אותו בתנור של חמץ, פלוני אשר דיגם מלוחים שנמלחו במלח חמץ. פלוני אשר קאפפע, ואחד הרבנים אשר גם פעטראלום (נפש) להדליק בו מפני שמצא בספרים (1) שמערכים בו שפירט. ואך הקארטאפל לבדה זכתה זכיה גדולה שאין כמותה כי עליה לא היה שום פוצה פה ומצפצף היא מותרת וקמחה מותרת והיא קרושה יותר ממצת שמורה כי המצה שמורה ישמרו טמים גם אחר אפיתה כ"י הפסת ואם יטבול חסיד פיסת שמורה בתוך מרק או גם מי פרות לא ישתמש עוד בכלי דזה כל החג; ואך קארטאפל לבדה מותרת במים,

לפגם! צייר נא בדעתך כי בני הרחמנים במדינת רוסיא אשר כלו עיניהם לראות את אחיהם העובדים בצבא שלש מאות במקום אחד אוכלים חמץ בפסח, או רעבים ואינם אוכלים כמעט מאומה דבר חם, ובשלו למענם פרור גדול מרק של בשר בלא קטניות חלילה, כיא מעט תפוחי אדמה נתנו בו, ולהפרור הזה נפל כפי סוס של איש צבא אחד חלק עשירי מן גרעין שבולת שועל. (האפער) — שהוא נותן מעם לפגם בלי כל ספק ובאו לשאול את השאלה להרב „מה נעשה עם הפרור הגדול הזה המכיל בקרבו אוכל בעד שלש מאות אנשים שאין להם לאכול מאכלים אחרים זולת זה המרק; מה יענה להם הרב? „קדושים אתם אחינו בני ישראל, התורה אסרה עליכם, חמץ הוא בכרת, ומשהו אסור בפסח, רבינו הרמ"א בכבודו ובעצמו כתב מפורש שאסור ומה אוכל אני לעשות? לעולם-הבא יהיה שמן הלחם משור הבר ומליתו, אך בעולם הזה אשריכם כי תקימו מצוה גדולה ותסבלו רעב למען קדושת השם". כה יענה להם רב חכם אשר יכמרו נחומיו על צאן אדם הזה, אך הרב הפשוט, הרב היושב על כסא הוראה ורעתו עבה ורחבה גם מבלערי קטניות, הוא יענה להם בחפזו „חמץ! וחמץ! אסור גמור מפורש בשו"ע" — אך מי נתן את הכח העז והנכונה ביד הרב מקראקא למשול עלינו בממשלה בלתי מוגבלת ולצוות „וכן נוהגין", ואין לשנות" האם רק בשבילו נברא השו"ע כי אך הוא יפרוס עליו מפה ואנחנו נאכל עליה? זאת לא תחפצו לדעת רבנים! והיא תהלתכם!

ג) אלו המה התקנות שתקנו לנו רבנינו להרחיק מאתנו את החשד בהמצה העניה, כי בגלל האסור מקטניות ומכל מיני מזון הרובץ על העניים נתרחב צורך המצה גם להעניי שבעניים והנוצרי ידמה (כמו שמדמה גם איש פשוט מישראל) שעיקר קדושת הפסח הוא בהמצה, שכל הפסח לא נתקן אלא בשביל המצה ויין של ארבע כוסות³), וכל עניי שבישראל אשר לו דין ודברים עם שבני הנכרי בכפר או בעיר אומר לו: „קנה או מכור", כי עוד אין לי מצה על פסח, ויותר מירח ימים קורם הפסח שומע האיני יהודי את השם „מצה" „מצה" ויצא מפי איש ישראל בהתלהבות עצומה, כי באמת מה יעשה העני אשר כרתו אוכל מפיו שמונת ימים, ורק על המצה עיני בני ביתו הרבים תלויות, קור וכפור יאחזו בו כרו שאין לו מצה על פסח, מה יאכל? מה יתן אל בניו הקטנים? קטניות אסור, קוקרזה היא חמץ, האם יתן להם חמץ שעונשו „כרת" שערת בשרו תסמר ויעשה את כל אשר יוכל יקה מן המותר ומן האסור למלא רעבון נפשות ביתו, והאינם יהודים

³ צאו וראו קוראים נעימים את ההבדל בין מבטו של התלמוד על המצות למבטם של הפוסקים. ר' שמעון בן יוחאי אומר, גדול כבוד אב שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו. נאמר כבוד את אביך ואת אמך ונאמר כבוד את ה' מהונך. מה אתה מכבד מהונך מפרוש לקט שכחה ופאה תרומה מעשר ראשון ומע"ש מעשר עני מפרוש חלה מאכיל את הרעבים בו וכו' עושה סוכה לולב שופר תפילין ציצית ומוזזה אם יש לך אתה חייב בכל אלו ואם אין לך אין אתה חייב באחת מהן עכ"ל (ירושלמי פאה ס"א) ולעומתו יאמר השו"ע (תע"ב סי'ג), „אפילו עני המתפרנס מן הצדקה יסבור ללבושו או ילבוש או ישכיר עצמו בשביל יין לד' כוסות". ישכיר עצמו להיות עבד נרצע כל הימים! ישאר ערום בלא לבוש ובלא כסות! אך ישתה ארבע כוסות אחרי שואכל מרור לשבעה! אך הרבנים אינם צריכים ביאור.

מביטים בתמהון ואומרים „היהודים הארורים אך את המצה שבה היא דמינו יאכלום אך בהם חיים המה כל הפסח, ואם לא תהיה להם מצה ימותו גם ברעב כי מצוה להם לשתות ולמצות את דמינו“; את המצה מתלקים גדולי הקהל, על המצה מאספים מעות חטים, בעבור המצה יסבבו בעלי בתים הגונים לאספה בשביל העניים והכל רואים הכל שומעים כי אך על המצה לבדו יתיה הישראלי כל ימות הפסח, היוכל להיות אחרת כי דבר סתר יצוק בהמצה הזאת? וזאת לנו מיר מי? מיר רבנינו שגדרו לנו גדר, ואסרו לנו כל מיני מזון בפסח וזאת המצה העניה הזאת ותפוחי אדמה (קארטאפעל) שגם המה יאכלוה בכל אות נפשם, אך נניח נא את הרבנים, מקימי „תורת רבנו משה בעל המפה“, ונפן נא אל החכמים חכמי הזמן מקימי תורת משה השלשי בן מנחם, ונראה מה עשו המה להשקיט את הסער הזה, מה המה התקנות אשר תקנו המה להוציא את החשד הזה מלב אחינו הנוצרים?

מה עשו משכילנו?

א) על השאלה הזאת, אחי ורעי, בושתי פני תכסני, כי כמעט אין מענה בפי! כי לדאבון נפשנו ולהרפת ההשכלה העברית, לא עשו אחינו המשכילים כמעט מאומה. המה אמנם נועצו יחדיו ויעשו ספרים אין קץ ע"י עצמם, ע"י שלוחם, בין שהוא בן ברית בין שאינו בן ברית, בין שהיה בן ברית, ועכשיו יחסה תחת צל כנפי הפראוואסלאוויה או הפראטעסטאנטית, בין שהוא אוהב ישראל בין שהוא (שונאי), המה פירו כספם כי יכתובו ויכתובו שהעלילה הזאת היא חרפת מין האנושי, היא חרפת ההשכלה, שעם ישראל קדושים הם וגם דם שמבין השנים לא יאכלו, שדם פגול הוא להם, תועבה הוא למו ועוד כאלה וכאלה, והספרים האלה נתפשטו בין המון העברים, כאלו גם להם יש הפץ לדעת שאין כל יסוד להעלילה הזאת, והמעט מהם (כטיפה מן הים) אשר הופיעו לעיני אחרים מבני מרום עם הארץ, קראו אותם בשם „ספרי עבריים“ . . . ודלת-עם הארץ הלא לא יקרא בספרים ושאלת-הדם לא זוה ממקומה, אז כאשר הופיעו ספרי לויטאטאנסקי בתורת הרוממות ומודעות שונות נדבקו על כותלי עגלות מסלת הברזל לאמור: „השתמשות עם ישראל בדם נוצרי מן לויטאטאנסקי בתורה מאת הוד רומיותו“ יצא כנגדו איש נוצרי ויחבר ספרים להכחיש ספרי ל. הנ"ל והוא בעצמו הובילם לקהילות העברים והמה קנו את ספריו בכסף מלא כאשר שת עליהם⁽²⁾, ובהתחוקו הוציא לאור גם מכתב עתי ירחי בלשון המרינה, וגם אותו לקחו היהודים, פתאום רגזה וחלה הארץ כי נמצאו עקבות דם בקוטאים ואנשים מבני הושמו במאסר, וירא ויבין איש אחד (אשר להרפת ההשכלה גם הוא גם במשכילים יתחשב) את הדבר הגדול הזה ויעשה אותו כלי למעשהו, הרעיש שמים וארץ ויקבץ כסף, רב כסף, וישלח מליצים מצוינים, והמליץ ק. אשר התנדב ברצון עצמו להמליץ בעד האסורים

(1) בזה הפרק הנני משמיט ידי מן המראה מקומות ומן הפאקטין כי כל הדברים הללו יודעים המה לכל הקוראים בצפון, ולרוב קוראים במערב אירופא. ודי למבין.

(2) ראה הקול 26 שנה ראשונה.

או אשר עשה רצון קהלתו בלתי שאול את פי המרעיש שמים וארץ ראה אותו כנקורנט למלאכתו. — אבל תשועת ה' כהרף עין המושבעים בקומאים לא מצאו כל יסוד להאשים את האסורים כי יריהם נגואלי בדם, ולכן הוציאו לאור משפטם כי דם הנערה לא נמצא בכנפיהם. ואז התאזרו אחרים ממשבילנו חיל ויעשו דבר גדול מאד שראוי הוא מצד יקרתו לתת לו עלה של זהב בקורות ההיסטאריא. המה שלחו להמעתיק (היום ממקומם!) את דבר המשפט בחוברת מיוחדת, ובטובו ימכנה לאחינו העברים בכסף מלא, ארדעססע בתורה גלויה על פעולותיו הגדולות, (8) (הוא אמנם רבות פעל ועשה בדבר הזה אך לא לטובת העם גם לא לטובת ההשכלה) ובזאת נצחו את אויבינו פלילים, ופעולתם תמה . . .

ב) לוא השבילו אחינו אלה אז לקנות להם את לב מכ"ע אחד אשר קולו נשמע בכל קצות רוסיא כי היא יאציל מקום בעלהו רק למטרה הזאת וירבר אל עמו כיד הלשון הטובה עליו, "השכם והערב דבר יום ביומו", כי עתה אם לא הועילו דבריו לעקור את מלשינת העלילה הזאת משרשה, הועילו עכ"פ במקצת להמיל ספק בלב דלת עם הארץ אשר אם אמנם לא יקראו ספר, ישמעו מפי סופריהם, בכתי הנהגת האיכרים, את הכתוב בכ"ע היומים. — אבל אחינו המשבילים יאמרו: "לחכות עד ישובל העם עדי תכנוס רוח החכמה בלבו ויבין כי שקר הנחילו לו אבותיו ולבית ישראל אין לו דמים; ושב ורפא לו. אבל לא השבילו אחינו אלה כי העת תארך עד מאד, שעורתנו ילבינו כאשר הלבנו שערות העלילה הזאת עד אשר יחכם העם, עד אשר ישובל לדעת את מוריו המתעים אותו. — לא השבילו אחינו לדעת כי הגוי החכם והנבון אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים, הגוי אשר כולו יודע לקרות ספר, ויבין את הנאמר בהם אם מעט ואם רב, גוי ישראל הזה אשר גם הנסיון יורהו דעה, והזמן יאלפהו בינה יותר מאלף אלפים ספרים, גם הוא לא טוהר מצואתו, גם הוא לא השריש מלבו את דעותיו הקדומות, ובשאנו והמונו ילך בעינים עצומות אחרי מאשריו מוריו ומנהליו התועים והמתעים. לא שמו משבילנו לב לדעת כי במנהגיו הזרים יתן יד לפושעים, ובהבליו ישים שארית להעלילה הבזויה הזאת! כי לוא הבינו והשבילו כזאת, כי עתה תחת להשביל את דלת עם הנוצרים בספרים אשר לא יבינום ולא יתנו אמון בהם, עשו ספרים אין קץ בלשון העם המדוברת להבינו כי באה העת אשר יתיר גדריו לעצמו ולא יחכה על רבניו, שהמה יראים מאד מפני חמת הנחש הנושך את הפרץ נדה, הביאו בינה בלב העם כי מצה אסורה לו בעתים הללו וקטניות מותרים לו בכל עת. — הביאו חכמה בלבו שכבר באה העת שיפקח העם את עיניו ויביט על כל הנעשה סביבותיו וישע את עצמו אם אין עוזר לו מרבניו חכמיו ומשכליו. . . אבל משבילנו לא עשו כזאת! —

אולם גם תשובת אחינו המשבילים ברוסיא נשמע לאמור: "חכמת המסכן בזויה היא בעיני אדירי הכסף ואילי הזהב", לא מהם ולא מהמונם יקוו כיסי הכסף

(8) את פעולותיו הגדולות ראו משבילנו ראו אשר פעל לעמו בעת היה לראש אחד מאוהביו שהציק לישראל עד דכא, אבל הן מאז החל לדבר לישראל בשפת פלו, והישראלי וגם השולמית נאסרו! מה רבו מעשך, השומר אמת לעולם, אשר תעשה לטובת עמך בשפת ובעט היינע ובערנא!

לתשועה ולטובת העם ואשרו ידרושו כי יכסל ויבער, כי יעבוד את הארמה אשר לא תוסף תת כחה לו, כי ינוע, כי ילך למקום אשר ישאוהו עיניו, למען הפך רצון משנאויו, (אל תקרי משנאו אלא משנאויו) כי ימצא מרחמים לו מעבר לגבול אשר ימכרו אותו בעבור נעלים, יעבדו בו עבודת פרך, יחשיכו את זהרו ויעשוהו לפרא אדם, זאת היא חפץ עמודי העם העובדים את עגלי הזהב, ואחריהם ידקרו פרחי ההשכלה אשר ילמדו את רגליהם לחול במחולות כפי הזמר אשר זימרו להם עגלי מרבק העומדים בראשם! ואם בשפה ברורה נדבר, נאמר במלים קצרות: **„כי אלה המשיכלים הגבירים היכולים להועיל לא יראנו לטובת עמם, ואלה אשר יראנו ויבינו את טובתנו, אינם יכולים לעשות מאומה כי אין כחם אלא בפיהם, — אבל גם לדבר לא יתנו להם”** .

ג) ישנם אמנם משיכלים אחרים החפצים להקריב את נפשם בעבור עמם, והמה מוכנים ומוזמנים בכל עת ובכל שעה להרים קולם לאחיזהם, לשפוך לפניהם שיחם אם ישמעו ואם יחדלו. המה יתפוצו לעשות את חובתם אשר יאמר להם לבם, אולי תצא טובה מזה לאחיזהם הנרחים, אבל גם המה ראו כי סגר עליהם הדרך, לדבר את אשר עם לבבם לא יתנו להם, את „הקול” הכיכתב עתה האחד אשר אסף בקולו כל המאמרים מכל המתות ומכל הדעות השונות למען יתבררו ויתלבנו הדברים ויקו לעשות בקולו נפלאות לקרב את הלבבות ולפקוח את עיני החמון כי יראה גם הוא ויכיר מי המה אוהביו, ומי המה שונאיו, מי המה החפצים בטובתו לתת לו חיים שאין בו בושע וכלימה בעוה"ו, ומי המה החפצים רק להביאו לחיי עולם הבא, את הקול הזה אשר מוציאו לאור עשה את חובתו להביא את מאמרי הסופרים לפני דעת הקהל, ולא התערב בהם לא הוסף לא גרע ולא שינה מהם, את „הקול” הזה שלקחו חלק בו כל סופרי ישראל אוהבי עמם וחפצים טובתו; וגם הרבנים התוכחו אתם והיתה תקוה כי בהמשך הימים תצא טובה מהויכוח הזה, את הקול הזה חיה רעה אכלת הו החיה הזאת אשר בימינה מלשינות ושמאלה שקר, ורגליה במהרות לרוץ לרעה, וכה לא נשאר להמשיכלים גם מכ"ע אחד אשר ידבר ברוחם כי חסום יחסמו מה"ע את דרכיהם, זה נוסד להכמה ולמדע, — ונער קטן נוהג בו, וזה חוג מבטו קצר בארצו ובארץ מולדתו וישם אל המדבר פניו ומשם ירעה אבן ישראל, משם ישקף אל ארץ הפלשתים נחלת ישראל, ושם ייסר להם לאום ולאומיות, וע"כ רבים מהמשיכלים אשר עטם חרב מרוטה, ורבריהם כנחלי אש, ידמו בעת הזאת, לא נראה ולא נשמע את סופרי „הקול” קאמינער, יהל"ל, או"ר, בן-נץ, ויגלי איש הרוח ועוד ועוד, כי עת לחשות היא להם, ישבו לבדר וירמו, כי לא יאבו לדבר על העצים והאבנים, כי הלא אין ספרות לישראל! אין ספרות לו אשר תנחהו בדרך טובה תפקח את עיניו לראות את כל הנעשה סביביו ולעוררו כי ישמור את עצמו מאוהביו, ספרותו תישנהו על ברכיה, ותשיר לו שירים ערבים מתקותו לימים יבאו, תפיה בו רוח לאומי בתלומה, ותבטיח לו נחמות לימות המשיח למען ישן ולא יראה את אשר נמל עליו; ואחריהם מהמשיכלים (שגם המה היו סופרי הקול) אשר אש אהבת עמם תוקר בקרבם ולמענה לא יוכלו לחשות, ישיתו גם אל החיה הצפונת. וגם אל המדבר פניהם כי הלא גם מבן-תלמיון יקו את ישועת ישראל, ואירינו אלי הכסף ומחורי הזהב, יביטו על כולם כעל דבר שאין בו רוח חיים, ולא יאבו גם להמפל במ, וע"כ יעשו המה

להם את העגלים ענלי הוהב אשר רוחם היה אתם עודם בכטן האדמה, ועליהם ישימו את מבטחם ולא יבושו מסברם, והמון בית ישראל כולו? נדה, נרף, נענה, רובץ תחת משאו ואין מושיע לו! אך במה יושע ישראל?

במה יושע ישראל?

א) השאלה הזאת, אחו ועמי, היא שאלה גדולה וקשה מאד, עליה ידונו אהבי עםם כל היום, ולא מצאו פתרונם לה, משכילים אחרים יאמרו כי בתקונים בדת יושע ישראל אם נקל מעליו את המשא הכבדה אשר נמלו עליו מוריו ומתעיו יקל לו בדרך החיים ואז יושיע את עצמו, והרבנים יאמרו כי הרת איננה צריכה כל תקון ורק המשכילים קלקלו אך בהם בעשרם ובכבודם נתקנאו המקנאים מעם הארץ ועל כל בית ישראל יצא הקצף. הממוצעים שבנו ימו פניהם לכאן ולכאן ואוי אוי יצעקו, אוי להם מהרבנים ואוי להם מהמשכילים המה ירימו קול זעקה קול צוהה, יאנחו יילילו על שבר בית ישראל. על קרעיו שאינם מתאחזין ועל שביריו שלא יתאחדו, ועצה אין בפיהם, וההולכים קרימה יאמרו: «אין ישועתה לו באלהים סלה», וכל זמן שיהיה אימת גבור על החלש, כל זמן שילחץ הקאפיטאל את העובד, אין תרופה למכת ישראל שהוא החלש (לא העוז) באומות, כל זמן שישרור האגרוף, יכין ישראל את גוו למהלומות ואם לא תהיה עלילת דם הנפש, תהיה עלילת דם הכסף; התקף ועליל תמיד על החלש כי הלש ונרפה הוא, כי הוא חי על חשבון התקיף ממנו וינסה עליו את אנרופו והעמים כל זמן שהם תקיפים וגבורים יאמרו תמיד על עם היהודים שהוא חי על חשבונם ויראו להם את אנרופם, ובכן יהיה תמיד ישראל השה לעולה ער שישתנו סדרי בראשית!⁽¹⁾

וכה תאמר אתה הקורא? האם באמת אבדה עצה מישראל? הנסרחה חכמתו, האם לא יוכל להושיע לעצמו לעולם? — רואה אני את פניך הקורא כי נבוך אתה ברעיונך ולא תדע להשיבני דבר, לכן אחוך שמע לי: «ישנו אמנם קורטב של אמת בדברי כולם, המה צדקו יחריו, אבל גם טועים המה כולם, המה כולם טבועים בים צרה, ואשר שטפתהו שבולת יחשוף גם בראש שבולת להציל את נפשו, אבל עוד לא אבדה חכמת הכמנו, עוד לא נסתתרה בינת נבונינו, עוד ישנה עצה אחת שאם אך יפנו אליה בית ישראל יושע ישראל תשועת עולמים בכל מקום שהוא ובמשך זמן קצר, בעגלא ובזמן קרוב.

ב) זכור נא אתה הקורא בכל מקום שהנך נמצא, כי זה לא כביר נאספו אספות ברוסיא (עפי פקודת השר אינגאמף) מבני מרום עם הארץ להועץ בשאלות או בהגבלות זכות היהודים, ושמה שמענו מאויבנו את האשמות אשר יאשימו אותנו, ובפורש אמרו כי אך היהודים החוסים בתורת התלמוד אשמים המה בכל עלילותיהם, ואך את היהודים האלה יחפצו לעקרו משרשם וזה האות היותר גדול כי שונאינו אינם יודעים את התלמוד לא ידעו ולא יבינו אותו וע"כ המה מלינים עליו את תלונות בניי, אך באמת התלמוד מה הוא כי ישא את עון בית ישראל? המה מאשימים את בית ישראל בנשך וברבית, האם התלמוד התיר להם לקחת

⁽¹⁾ גם פה לא אובה להשתמש בפאקטין — אינם נחוצים כי קורא נכון ומצאם.

נשך? המה מאשימים אותנו בספקולציה, האם התלמוד התיר לנו אותו? האיננו אומר סתם מוכסן גזלן? האשם הוא התלמוד בכל המנהגים הזרים אשר נחלו להם בית ישראל? אנתנו לא נאמר כי נקיא הוא התלמוד אשר לפנינו כסולת נקיה! יש גם בו הכלים רבים ואגדות זרות ומשונות, אבל המה כהגדות-העם לא יזיקו לנו מאומה, ודברים רבים זרים נתוספו בו מתלמידים טועים או מתעים אשר אין לנו כל חלק ונחלה במו, אבל דיני התלמוד לבד עם כל גזרותיו וחומרותיו עוד היינו יכולים לנשוא אותם לולא שקמו הרבנים לחתום אותו ולהוסיף עליו, אם התלמוד אוסר במקום זה, הוא מתיר במקום אחר, התלמוד לא תמיד יחליט דבר, ואם החליט הוא עפ"י רוב מנין שמנו על הרבר ההוא, עלינו לחקור ולהתבונן על החלטתו אם מן הדין, מן הכתוב החליט דברו או כי לצורך השעה והמקום, ועל כן לא התלמוד אשם במה שיעלילו עלינו שונאינו; ולוא ידעוהו כי עתה לא בוז לו ולא לעגו עליו, ואנתנו אם אך נסתכל היטב בכל המצות מעשיות שאנו עושים, נמצא כי לא עפ"י תורת התלמוד אנו חיים אך עפ"י תורת הרבנים שבכל דור ודור. המה המציאו לנו "היתר עיסקא" ר"ל "מרמות ערומים" ואינה תלויה אפי' בשערה ואסרו לנו קטניות בפסח. התירו לנו להערים למכור את המצנו לנכרי ר"ל לאכול המין שעבר עליו "הפסח" (אם אך יזכר על ידם) ואסרו לנו מים שאובים ע"י הנכרי הזה ללוש בהם את המצה המה תקנו לנו גמין בלשון ארמית או סורית ואסרו עלינו בכל לשון א פ"י בלשון הקודש בעת שהתלמוד התיר לנו טופסי גמין ובערכאות של נכרים (גיטין י, יא.) התלמוד תקן נוסחו בלשון ארמי או סורי, מפני שכן דבר וכן כתב אז. אבל האם עלה על דעתו מעולם כי הגט כריתות יהיה פסול אם יכתב בלשון שמכין אותו המגרש (המגורשת²) המה תקנו כי יכתוב הסופר ויהתומו העדים מפני שהמון העם לא היו יכולים לכתוב ולחתום אבל האם עלה על דעתם שאם יכתוב הבעל בעצמו יהיה הגט פסול? המה תקנו לנו קדושין כדת משה וישראל על דעתם ולקחו להם הכח להפקיע את הקדושין בכל עת שירצו, ואמרו: "כל המקדש אדעתא הרבנן מקדש." והרבנים עשו סיגים גדרים, הכלים, שטותים, מה שלא עלה על דעת התלמוד מעולם! ולא פה המקום לבאר שגם כל מה שאסר התלמוד התיר כנגדו, ואך הרבנים המה נתנו לנו תורה חדשה מתוקנת עפ"י סברת כריסם והמה הכניסו צוארנו בעול כבד אשר נרבוץ תחת משאו, המה עשאו אותנו כפראי אדם באירופא במנהגי האויזמים ועל פיהם אנו חיים, חיים של תוהו ובוהו נגדה נא לכל העמים!

ג) אך מה נעשה לרבנינו במה נכריה אותם כי ירחמו עלנו ויסירו את המכשלה מאתנו? הן בדברים לא יוסרו, כל צרה שלא תבא לא תזיזם מדעתם, כי מענתם בפיהם

² גם הקדיש התקינו בלשון סורי הקדיש הפוטר את המתים מדינה של גיהנום אסור לאומרו בלשון הקודש בלשון שאנחנו מתפללים, מפני שח"ל הקדישו את שמו יתברך שיבינו כל העם היינו בלשון המדוברת אז. ועתה אם יבא איש ויגד בבהב"ס בלשון המדינה אשר הוא ושוטעיו ודברו בו, או גם בלשון הקודש: "שמו הגדול" תחת "שמה רבא" אין כל ספק שלא יענו אחריו אמן ויאמרו כי הוא אפיקורס. אמנם האחרונים נתנו טעם לדבר שלא יתקנאו בו מלאכי השרת שאינם מבינים לשון ארמית, ואני איני מבין את הצרה הגדולה אלו גם התקנאו בו. האם היו באים לבתי הבנסיות לעשות קנקורנציה להאבלים או להוארצייטען? הן גם להם בתי מדרשים ובתי כנסיות ולומדים שם תורה מפי רבנינו ומה בכך אם יאמרו שם קדש? ויש לישב.

הכל מן השמים? ובהרדי כבשי דרחמנא למה לך? ויכוחים אינם מעלים אך מורידים כי תשעה קבין שתיקה נמלו הרבנים ובשתיקתם ינצחו. לההמון יאמרו „כי כל המתוכחים אפקורסים וכופרים המה ואין להם חלק לעולם הבא, ואפיקורס ישראל כל שכן דפקר טפי אחז"ל וע"כ מצוה לשתוק ואסור לקרוא מאמריהם של האפקורסים כי הקורא בספרי החיצונים אין לו חלק לעוה"ב." דיו לההמון לשמוע אחת ושתיים כי העולם הבא (אשר אך בערה הוא חי, כי עולם הזה אין לו ואינו יודע גם את תוארה וצורתה) שלו בסכנה וע"י התבוננות מעט או קריאה קטנה בספרים שאינם תורת הרבנים, יוכל להפסידה, למה לו חיים, ואיך יכניס עצמו בסכנה גדולה כזו להפסיד את אשר עמל ויגע כל ימי חייו?³) וע"כ יר הרבנים על העליונה ולא תועלנה כל התחבולות של המשכילים להסב את לב ההמון מעליהם, (ואלה מבני ההמון אשר יתירו לעצמם לעבור על תורת הרבנות כחוט השערה המה כבר יצאו מן הגדר ובחסרון ידיעתם יעברו כל גבול, יפרצו כל חוק ואם לא בגלוי יעשו בסתר וכמעט יבדלו מתוך אחיהם לעולם אם גם לא יזו מי הנדרה עליהם.) ומני אז אשר נתרבו הפאגראמען ברוסלאנד: מעת הוכה ישראל במכת היחפים, מעת קם השר איגנאטיף לאסוף אספות לגזור גזירות הרשות על ישראל, הרימו הרבנים את ראשם כי נצחו נצחון גבור גם את המשכילים, הראשונים גזרו תענית וירשמו רשימה גדולה מסליחות ופיוטים לפיים את האל הקנא והנוקם, ויבאו גם האחרונים בתוכם להתיצב, גם המה התענו, גם המה בכו באמירת הסליחות והפיוטים, וגם המה המשכילים הלכו אתם לרקוד כנגד הלכנה ולזמר את הלחש: „בשם שאני רוקד ואיני יכול, כך לא יוכלו כל אויבי"י". והרבנים עם כל יגונם שחקו עליהם משוב לב, שתו ידיהם על בטנם ויאמרו: „רקדו אחים רקדו, עוד יבא יום ותלכו כולכם במחול ותרקדו כאלים כפי הזמר שאנחנו ננגן!" ואמנם יפה כהם של הרבנים שגזרו תענית וישמעו כל העם לקולם, והמשכילים הריעו והתריעו שנים רבות ושומע לא היה להם! ומה נעשה אפוא לרבנים, במה נטה את לבכם כי ישקיפו ממכון שבתם על המון הצרות והתלאות הבאות לרגלם ויטיבו את דרכם? —

ולוא גם היתה רוח אחרת לרבנים בלילה הזה והסכימו לשנות את דיני השו"ע ולהקל עולו מעלינו, תאמר, כי גם אז עוד לא נושענו, שאם אמנם במשך הזמן אולי תבאתה טובה לרגלי השנוים האלה ושנאנו לא יבישו עוד עלינו בעין חרפה כהיום הזה, אבל בעת הזאת הלא לא טובתנו יתפוצו שנאינו אלה, לא מפני חומרת הרבנים וגזירותיהם ישנאו את התלמוד ואך לכסות עינים הם להם להגיד כי בני האדוקים בתורת התלמוד משחתם בס' כי ממקור מעיין נרפש ישאבו מיטיהם וכו' וכו' ומה יועילו אפוא הרבנים בתקנותיהם? —

ד) צדקת ירדי הקורא; מענותיך אמתיות, טובות ונכוחות ועכ"ז עוד לא אבדה כל תקוה, עוד ישנה עצה אחת והיא: בתחבולות עשה מלחמה, (משלי כ' י"ח) ונבון

³ ראה הקול שנה ראשונה גליון 26 במאמרנו „עת לדבר" ושם בהערה.

⁴ גם היתה הצפונות כשכשה בזנבה ותצחק מטוב לב זה לא כבוד על הריקודים האלה, בעת שאזניה אטומות לשמוע את השחוק וההתול אשר ישחקו רוב קוראיה על ריקודיה וזנביה.

תחבולות יקנה (שם א. ה.) וגם לנו יש תחבולה אחת שאם נקה אותה לעזר לנו, או מאד יוכל היות, קרוב לודאי, כי הממשלה, הרבנים וההמון יתאחרו יתלכרו ולא יפרדו, כל אחד על מקומו יבא בשלום ואנחנו נושע תשועת עולמים. והנני לגלות לך גם את התחבולה הזאת עם פרמי ודקדוקיה, אולי תישר בעיניך ותשתדל לקנות אותה ועל ידה תבאתך טובה, והיה זה שכרי!

אבל טרם אנלנה אותה לך, טרם אציע לפניך מערכי לבבי ואת העצה אשר יעין לי לבי לטובת בית ישראל עמי אשר אהבתי, הנני להקדים לך הקדמה קטנה: "כי פי המדבר אליך מתעב הוא בתכלית את כח האגרוף, מתנגד גמור הוא להעביר את האדם מדעתו תהיה מה שתהיה, ע"י כח האגרוף, שונא אנכי את הזרוע הנטויה והיר החזקה אם גם תבא להעביר גלולים מן הארץ, לשבור המאים ולכלות פושעים; ואף כי ישתמשו בנכורתה על הדעת החפשית אשר כל אדם יכול ומותר לחשוב ולדמות ככל העולה על רוחו אם אך לא יזיק לחיי החברה בדעותיו, כלומר אם איננו מוציא את דעותיו המזיקות לחיי החברה לידי מעשה, שרק אז החובה על החברא לעצור בעדו, להפריע אותו אך לא לנקום ממנו; כן הוא דעתי בהנהגת העולם אם כי אין שומע לי, ועכ"ז הנה אשיאך עצה כעת, שהיא למרות רוחי, שהיא נגד דעתי הכללית והפרטית, אבל ההכרח לא יגונה אם גם לא ישובח, — הנני חושב, הנני רואה, אחרי התבוננות רבה, כי אין עצה ואין תרופה לישראל ב"א מה שאמר יחזקאל חי אני נאום ה' אלהים "אם לא ביד חזקה ובחמה שפוכה אמלך עליכם" (כ. ד.) וגם חז"ל אמרו: "מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כניגות ואמר אם תקבלו את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם", מה נעשה? עם קשה עורף נחנו ואין אנו יכולים לקבל רוב טובה אם לא ביד חזקה, ובזרוע נטויה, ולכן לא טובה היא אמנם עצה הזאת אשר אגיד לך קורא יקר אבל מוכרחת באין אחרת טובה הימנה, וטובה מרדות אחת בלב רבנינו אהבנו אלה אשר ינחילו לנו אך את חיי עולם הבא, ממאה מלקות שאנו לוקים על ידם בכל יום. — ובכן אנלנה לפניך מערכי לבבי.

ה) אתה ידעת קורא יקר כי רוב אחינו ברוסיא הנמו, שמה הוא רוב רבניו מוריו בדת וברין, ומהם תצא תורה לכל ישראל בכל הארצות לאלה אשר יתנהגו עפ"י תורת הרבנים שמה יתנהג רוב ישראל עפ"י תורת הרבנים עם כל מנהגיהם מבלי לפסוע גם פסיעה אחת לבה, ושמה החלה הרעה מהפאגראמין⁵⁾ גם מעלילת הדם החלה הרעה במאה הזאת ברוסיא; וברוסיא שמענו לראשונה אך בשנה החולפת, כי התלמוד הוא המזיק היותר גדול להאנושיות, כמו בהאספות אשר נתאספו לדין בשאלות ישראל בערים במדינה ובעיר הבירה, כן בהפקודות אשר יצאו מאת שר הפנים איגנאטיף, שאמר כפורש כי אך על היהודים החוסים בצל התלמוד נגבלו החוקים המגבילים לפי שעה ועולמות. וא"כ אפוא, החובה על כל מי שיוזל

⁵⁾ אחת היא לנו אם באו מגרמניה לרוסיא או להיפוך, וכבר אמרנו בהקול רבות פעמים כי המהשבה דבור ומעשה אשר יאחד העם, לא כן הוא. המהשבה רחוקה מהדבור והדבור עוד יותר מהמעשה. ולידי מעשה לא הביא הדבור אלא המעשה. אך אין מגלין זאת אלא לצנועים.

דם ישראל בעורקיו לגול את החרפה מעל התלמוד, אשר באמת נקי התלמוד
 חמא ופשע, בעיני הממשלה ובעיני היושבים לרון בשאלת היהודים, והדבר
 נקל הוא מאד, על משכילנו אך להעתיק את האסורים הנוראים אשר יאסור התלמוד
 לקחת נשך מאת כל אדם. (לנכרי תשיך גם לפי דעתו הוא רק על אלה שלא קבלו
 שבע מצות בני נח, והתוס' פסק מפורש כי הנוצרים לפי דעת התלמוד המה
 אזרחים גמורים) אשר התלמוד יחשוב את המקבל נשך כאלו כופר בעקר; ולהראות
 להממשלה כי ההיתר עסקא אך "מרמת ערומים" היא, מבלי כל יסור, וכן בשארי
 דברים שבין אדם לחבירו שהתלמוד מחמיר יתר הרבה, כאשר יחמירו חוקי כל ממשלה
 וממשלה, התלמוד מזהיר על אונאה אפי' אונאת דברים, התלמוד אוסר לנקום ולנמור
 באופן היותר נעלה, אמר לו השאילני קרדוכך וא"ל הנני משאיל לך קרדומי אם
 כי אתה לא השאלת לי את מגלך ה"י לא תטור והוא לאו מן התורה לדעת חז"ל,
 במלה אחת, אין לך מדה ממדות שבין אדם לחבירו שלא יזהיר התלמוד ויחמיר
 ככל חוקי ודת ממשלה אשר יגינו בעד רכוש האדם וכבודו אם לא יותר, ואם הוא
 מתה דין קשה על עובדי האלילים, לא שלם להם אלא כמעשיהם, כאומרם מפורש
 "אמרו כל אברה למלך אמרו גם הם שלא יחזיר להם אבידתם" כו' (עיון באספת
 חכמים במשנת אלישע בן אבויה) עד כי לוא לא התירו הרבנים גם לקחת נשך
 בערמה כי אז היתה מצוה על כל איש מישראל להעובר ביד רמה ולוקח נשך
 ותרבות להבדל כמנו ולחשבו כאחד הפוקרים בתורת ישראל; וכן באונאה ושארי
 איסורים שבין אדם לחבירו —; והמצות שבין אדם למקום כל המנהגים השטותיים
 וההבלים אין להם כל מקור בתלמוד כאשר הראתי בהלכות פסח, וגם במאכלות
 אסורות האם אסור לנו עפ"י התלמוד כלי נכרים? האם לא אמרו "סתם כלים אינן
 בני יומן ומותרים", וגם הבשר אם אך שחט הנכרי בסכין שאין לו פנימה מן הצואר
 כשישראל עומד על גביו ולא בדק את הריאה האם אסור עפ"י התלמוד לאכול אותו?
 כי מי הצריך לחוב בדיקת הריאה אם לא בעל המפה? ואם היו עושים כן משכילנו
 להראות לפני ממשלת רוסיא (שהיא היחידה כמעט בכל העולם אשר תתערב בין
 הדתות) כי התלמוד נקי הוא מכל ההבלים אשר העלילו עלינו והאגדות המה רק
 — פֶּאֶלְקֶסְלֶעֶנְדֶּן וְלֵא וְיֵתֶר וְכֵן עַל דְּבָרִים רַבִּים שֶׁנִּתְּסַפּוּ בַּהֲתַלְמוּד מֵהַאֲחֻרָנִים
 שֶׁלֹּא שִׁמְשׁוּ כֹל צִרְכָם, וּבֵאוּתוֹ מִקוֹם וּבֵאוּתוֹ מֵעֵמֶד לִבְקֶשׁ מֵהַמְּשַׁלָּה כִּי הִיא
 תִּקְרָא אֶת רַבְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לֹא עַפ"י הַבְּחִירָה כ"א אֶת מוֹרֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יוֹרְהוּ דַת
 וְדִין) לְהִתְאַסֵּף וּלְעֲשׂוֹת שׁוֹלְחַן עֶרֶךְ עַפ"י הַתַּלְמוּד לְבַדּוֹ בְּלֹא חֻמְרַת
 הָאֲחֻרָנִים וְהַנִּזְרוּת וְהַתְּקִנָּה שֶׁנִּתְּקַנּוּ אַח"כ, כִּי עֵתָה לֹא הִיוּ הַרְבֵּנִים מְמַרִּים אֶת
 פִּיהָ. יוֹכֵל לְהִיּוֹת כִּי טֵרֵם הַתַּאסְפּוֹ הִיוּ נוֹזְרִים תְּעֵנִית וְהִיוּ מְרַעִיבִים עֲצִמְיָהֶם פַּעֲמִים
 וְשִׁלְשׁ, אֲבָל הִיוּ מֵתַאסְפִּים וְהִיוּ מִחֻבְרִים שׁוֹלְחַן עֶרֶךְ הַדֵּשׁ וְנִקְיָא מִכֹּל הַהִבְלִים
 וְהַשְּׂטוּתִים, כִּי לֹא הִיוּ מוֹסְרִים נַפְשָׁם עַיִן אַחֲרֵי שִׁידְעוּ בְּרוּר כִּי הַמְּשַׁלָּה לֹא תִכּוֹן
 לְהַעֲבִירָם עַל דַּתָּם. הַנְּנִי מִשְׁנֵה דְבָרֵי, כִּי תִצּוּהַ הַמְּשַׁלָּה לְתַקֵּן שׁוֹלְחַן עֶרֶךְ רַק
 עַפ"י דִּינֵי הַתַּלְמוּד, בְּלִי תִקְנֹת וְנִזְרוּת חֲדָשׁוֹת, שֶׁאֵז לֹא הִיוּ אוֹסְרִים קִטְנוּיֹת
 בַּפֶּסַח בְּשׁוּם אֹפֶן, לֹא הִיוּ אוֹסְרִים מִי פִירוֹת, לֹא הִיוּ אוֹסְרִים הַחֲלֵמָה (לְשַׁפּוֹךְ מִים
 רוֹתְחִין עַל קִמְחַ בַּפֶּסַח מִשׁוּם דָּאִין אֲנִי בְּקִיאִין), הַתּוֹרָה לֹא נִתְּנָה לְמַלְאכֵי הַשְּׂרָת
 וְכִיוֵן שֶׁמֹּתֵר לְהַחֲלִיט בְּקִיאִים אֲנַחְנוּ בְּהַאוֹמְנוֹת הַנִּפְלְאָה הַזֹּאת כְּכִימֵי
 הַתַּלְמוּד וְכִמְהָ דִינִים יֵשׁ לָנוּ הַמּוֹתְרִים אֲךָ אִין אֲנִי בְּקִיאִין? וְלֹא הִיוּ מִצִּוִּים לְסַנּוֹר

באפית המצה, ולהכניסה מרם תורה שמש; ואולי עוד היו כותרים גם מים
לנו אם עמד אחד מן המשכלים מן הצד והראה להם שעד רב יהודה לא
ידע שום בר ישראל ממים שלנו עד שכאשר דרש זאת בפרקא אייתי כולי
עלמא הצביהו ובקשו ממנו מים כי היו סוברים שאמר אין לשין אלא במים שלו,
ועוד הכלים כאלה שאין להם שורש בדת ובדעת יפלו מימלא, והרבנים יעשו זאת
בעל כרחם אף אחר התענית. ועל המצה נכון היה לגזור כי יעשו ויתקנו אותה רק בבית
אופה נכרי וישראל עומד על גביו באופן שכל עשייתה תיקונה ואפיתה אסור יהיה
לישראל לגעת בה למען הוציא החשד הנבזה מלב ההמון וגם זאת רק לחתיר לאכול
מצת זו שקנו אותה מיד הנכרי רק בשני לילות היאשונים וכל שמונת ימי הפסח
יהיה אסור לאכל מצה כלל. ויאכלו רק מיני קמניות ותפוחי אדמה, ולא על המצה
לבדו יחיה היהודי כל ימות הפסח; וזה אם לא יחפצו לבטל מ"ע "דבערב תאכלו
מצות" משום עת לעשות לה' הפרו תורתך דאין לך עת לעשות גדול מזה, שיש
בה באמת סכנת נפשות, ומובטחני שאם תפסוק הוזהרות והשמירה יתירה בפסח
או תפול עלילת הרם כאליה מבלי שנצטרך לשאל בעצת חיות רעות ומלאכים רעים
ולהעשיר את מטיבנו האומרים כי לא נצרך לנו דם בפסח. הממשלה תצוה להרבנים
כי יתקנו קרושין על תנאי שזה לא לבד שמותר ע"פ התלמוד כ"א כבר נהגו בזה
גדולי הרבנים ותקנו גם את הנוסח: "וזהו לשון הקדושין אשר סדרתי בה סכמת
הרב כמחר"ר מרדכי בס' אנו ז"ל, אם אשאר אחרי זרע של קימא שיפטור
אותך מן החליצה ומן היבום הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל
ואם לא אשאר אחרי זשי"ק שיפטור אותך מן החליצה ומן היבום הרי טבעת זו
נתונה לך כמתנה בעלמא וכל דברי יהיו בטלין ומבוטלין והקרושין יהיו ככלי חרס
שאין בו ממש". עכ"ל הרב הגאון ר' יצחק למפורטי בספרו "פחד יצחק אות א. אח."
(ועיין בהצפירה שנת 78 גליון י"ג ובהקול שנה שלישית גליון 33 מעשות מהרבה
רבנים שסדרו קרושין על תנאי ובתוכם גם הגאון מהר"ל מפראג.) וממילא לא
תהיה גם חליצה אחת בישראל שמלכד שהיא לחרפה לנו ברור הזה, הנה תבאנה
קלקלות רבות להגלי החליצה; ובתוך התנאי יוסיפו "שאם אעזבך על שלש שנים
ולא תקבל ממני שום ידיעה ולא תדע אם חי אם מת אני, הטבעת נתונה לך
כמתנה כו' וכנ"ל" ואז לא תהינה גם עגונות בתוך בנות ישראל ולא תהינה קובלנות
אל איש ישראל שנשא שתי נשים או שלש לחרפת ישראל כולו; וגמי נשים לא
תהינה בלשון סורית שאינו מובן כמעט לשום בר ישראל כ"א בלשון העם בלשון
המדינה והבעל יחתום. ועוד דברים רבים כאלה אשר אין רצוני לפרטם כעת,
שהרבנים יתקנו רק עפ"י התלמוד ולא יזועו ממנו אף כמלא נימה ומשא כבדה
עצומה ונוראה תפול מעל שכס איש ישראל. ואם הממשלה תצוה והרבנים יחברו
חבור כזה אז יראו בעצמם שההמון יקבל דבריהם וינהג כפקודתם, המה יהיו
המתחילים ואחריהם כל אדם ינהג, וזאת לדעת שאם תקבל ממשלת רוסיא כתב
בקשה כזה ממשכילי העם ומנדוליו, אז לא תסרב ולא תאחר למלאות בקשתם, כי
סוף כל סוף איננה נוחה דעת הממשלה מפרוד הלבבות בארצה בין גויה ועבדיה,
ואם אך תראה הממשלה כי דת ישראל נקי הוא מכל דופי והרכוש וכבודו של כל
אדם, יהיה מי שיהיה, בטוח הוא עפ"י דת ישראל כשל ישראל עצמו, ואונאה וגזל
אסור מכל האדם; ותקנת השטר העיסקא על הריבות יבטלו אותו לגמרי ויעמידו

הדבר כבזמן התלמוד שאסור לקחת ריבית אפילו במאה שטרי עיסקות, וכן יראו משכילנו להממשלה, כי גדולי הרבנים שאחר התלמוד כהתלמוד עצמו לא הברילו כלל בין ישראל לנוצרי (עיי' הקול ש"ש 16. 17—22 במאמר צעקת עניים ומצא קבוצת מאמרים רבים מגדולי ישראל בדבר הנוצרים ומתעצל אני להעתיקם כעת) או אם תראה הממשלה ואזרחי רוסיא הנוצרים כי הברילו כל הסיגים מדת ישראל מובן מאליו כי תנתן לו זכות אזרח גמור ותפתחנה לו שערי ארצה, כי גם הממשלה והאזרחים יודעים שהיהודי לא אך איננו מוזק, אך גם מועיל כאד לכל ארץ וארץ; ואז יושע ישראל תשועת עו למים.

מובן מאליו כי העצה הזאת כללית היא ואם אמנם בארנו בה איזה פרטים הנה נשארו עוד רבים אשר עליהם ידונו המשכילים כאשר יאבו לקיים את העצה הזאת ונחשוב למותר לפורטם טרם תבא העת. אך זאת נניד, שאם תישר העצה הזאת בעיני אולי הכסף ואדירי הוזהב לא לבד ברוסיה כ"א בשאר המדינות, אז הנקל להם להוציא אותה לפעולת אדם רב יתר מאשר נקל לי לכתוב את הרברים האלה. כמשחל בניית מהלבא יוציאו את התחבולה הזאת לפעולותיה. ואם אך ברוסיה במקום שמספר ישראל הוא ארבעה מילאן אם לא יותר, אם שמה ותוקן מצב בני ישראל, אז אין לנו לפחד מפני האנטיסמעטים בכל העולם, כי אין כל תפונה שכל ישראל יקבלו עליהם את אשר יגזרו ויעשו רבני רוסיה היותר גדולים והיותר מפורסמים, וגם הענריצי אשר ילעג גם ממש רבינו ותורתו גם הוא יאבד חוטמו ואין צריך לומר שברומניה ושאר ממלכות הקטנות יוטב מצבם תיכף כאשר רוסיא הגדולה תאיר פניה לעם העברים⁶). קצרו של דבר תשועת ישראל היא בירי גבריה ואדיריה, חכמיה, סופריה ומשכיליה, אם אך יאבו ויראנו להטיב מצבם ולא להדרש לתשועה זמנית לאיזה אלפים מישראל להבילם ממקום למקום כצאן למבח, — במאת האלפים לירא שטערלינג שהיה בידי המענטשענהויו פה, היו יכולים להביא את עם ישראל אל המנוחה ואל הנחלה גם בעת שהיה איגנאטיף שר הפנים ברוסיה, ועתה עוד יותר כי השר „טאלסטא" עמד ימים רבים בראש ההשכלה ברוסיא —

הנה כי כן תשועת ישראל תלויה בידו כלומר בירי רבניו ראשיו ומנהליו ואך החפץ והרצון חסר להם, אך לא היכולת, ואם כבר דברתי מזה לא בקוצר אחשוב לחובתי, לשנות הדברים ולפרשם, אם ישמעו ואם יחדלו, אם ישמע הדור הזה החי את דברי אלה ויקבלם, או כי הדור האחרון יטה אזנו לדברי אבל אדע ולא אפון, כי סוף כל סוף יתקבלו דברי אלה ועל ידם תהיה תשועה לישראל כי עצה אחרת אין לנו וער שישתנו סדרי בראשית לא יזכר עוד שם ישראל כמו שלא יפקדו גם שארי לאומיות; והדברים מובנים לכל בן דעה. הנני אומר כי נצרך כסף לדבר הזה. אל נא תחשבו בלבבכם כי אומר לשחד בכסף פני איזה שרים אשר טובת ישראל בידם, תלילה לי תלילה! ממחשבת פיגול בזאת, אך הכסף נצרך לשכור בו אנשים חכמים ומלומדים מבני אשר ידם רב להם

⁶ ואף במאדאקא, בפרס ובכל המקומות שבם מפוזרים אחינו אשר מצבם איום ונורא ושתנה מצבם לטוב תיכף כאשר יוטב מצבם ברוסיה, כי הכל הולך אחר הרוב, וזו כלל גדול, ויותר מטה שכתבנו יבינו מדעתם החכמים אשר קורות הימים, סדרי הזמנים, והליכות עולם לא זרו להם.

בתלמוד ובפרשיו, ועינם עין בקורת, ויודעים את דרכי התבל ונימוסיה, אנשים אשר רוח בם! אם ימצאון עשרה הרי טוב, ואם פחות מעט או יותר מעט אין מקפידין ע"ו, והמה יבררו את כל ההלכות והדינים העומדים לנו על דרכינו בדרך החיים, מן התלמוד בלא מפרשיו ופסקיו לבדנה, ומן מפרשי הש"ס והפוסקים האחרונים לבדנה, ויעתיקום בלשון רוסיא או גם בלשון אשכנז, ואותם יובילו שי אל ממשלת רוסיא, והגבירים אצילי בני ישראל יהיו מכל מקום שהמה, יגישו את בקשתם לדוממות הממשלה, כי תצוה בחסדה על הרבנים מורי הוראות ודין, וגם על היהודים הטובים רבי החסידים, או הצדיקים מוואלין, שיתאספו לקרית הממלכה ויחוו את דעתם על ההלכות האלה, כלומר כי יגידו מפורש על ההלכות אשר ישימו לפניהם אם יש להם מקור בתלמוד או לא, כמו: אם מותר עפ"י התלמוד לקרש על תנאי? אם אסור עפ"י התלמוד שאיבת מים למצה ע"י נכרי, אם אסורים מיני קמניות בפסח עפ"י התלמוד? ועוד רברים רבים כאלה. ואם יש איזה היתר בתלמוד לקחת רבית ונשך לא רק מיהודי כ"א גם מנוצרים עפ"י היתר שמר עיסקא? וכאלה שאלות ברורות אשר הרבנים עם כל גדולתם ובקיאותם בתלמוד יהיו מוכרחים לענות "בלא" ואז תתן הממשלה צו כי הרבנים הנאספים יבטלו את דברי הרבנים שקדמום⁽¹⁾.

(1) חכם אחד העיריני, "שמעולם לא היתה מונת המשנה באומרה: (עדיות פ"א מ"ה), שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין" על ב"ד המאוחר ומוקדם, כ"א באותו הדור עצמו למען לא תתרבה המחלוקת איננו רשאי ב"ד אחד לבטל דברי ב"ד חבירו, אא"כ גדול הוא בחכמה ובמנין שאז צריך הראשון לחזור מדעתו כשביל השני הגדול ממנו — ומעמו ונימוקו עמו מפני שאי אפשר שב"ד אחד יוכל לשום מתקן חוק על אלפי שנים כי כלל גדול מונה בידו, ובאת אל השופט אשר יהיה בימים ההם ואין לדיון אלא מה שעניו ראות" והו תוכן דבריו ואם אמנם צדק החכם הזה, וכבר דחק עצמו הרמב"ם לפרש משנה זו והראב"ד עוד יותר, והאחרון הביא דברי התוספתא המוספת על משנה זו בדבריה, "את דברי היחיד תצטרך עליהם שעה ויפסכו עליהם" (ע"ש הלשון במשנה) ומפרש הוא שאין ב"ד יכול לחלוק על דברי ב"ד שקדמוהו ולסמוך על דברי היחיד, אלא בשעת הדחק לדברי התוספתא. אך לדברי המשנה יוכל ב"ד המאוחר לסמוך על דברי יחיד אפי' שלא בשעת הדחק ואפי' אינו גדול מהראשון בחכמה ובמנין — והנה נדחקו כולם לפרש מונת המשנה: שאין ב"ד מאוחר יוכל לבטל את דברי ב"ד מוקדם. ובאמת לא היו יכולים לפרש אחרת מדפריך הש"ס (ע"ז לו). "ור' יהודא הנשיא היאך מצוי למישרי תקנתן דתלמידי שמאי והלל והא אין ב"ד יכול לבטל כו'. וכן יאמר בן הש"ס (גיטין לו:): אולם באמת אם כי החכם צדק מאד בדבריו ומאד יוכל להיות כי חב"ל בתלמוד לא כווננו לדעת המשנה, אין אנו צריכים לכ"ז כי הש"ס הוא שאמר לבטל דברי ב"ד שקדמו, והוא שמתיר כנגדו, אבל ל בטל חב"ל חוץ מ"ח גזירות (ע"ש בע"ז) ובמנין יתן לנו התלמוד כל לא אחר (והוא גדול מאד) במאמרו דרך מעבר וכלאחר יה וז"ל: "איבאי להו כי תקון הלל פרוסבול, לדריה הוא דתקון, או דלמא לדרי עלמא נמי תקון, למאי נפקא מינה, לבטוליה אי אמרת לדריה הוא דתקון מבטלינן ליה אא"ל לדרי עלמא נמי, הא "אין ב"ד יכול לבטל" כו'. הרי לך תלמוד מפורש שכל התקנות שהיו רק לדורם יוכל ב"ד אחר לבטלן בלי כל שאלות מחכמה ומנין. ודעת רבה הוא הכל מבטלינן אף מה שתקנו לדרי עלמא דהא דומיה ד"ח גזרות אמר ובסו"ק (ג'): יאמר עוד יותר טוב: "אימור כך התנו ביניהן כל הרוצה לבטל יבא ויבטל". אמנם השתומם כשעה חדא, אבל כן השיב ע"ש. והראב"ד פסק מפורש, שיכול ב"ד אחר לסמוך על דברי היחיד נגד דעת רבים אפילו אינו גדול מזה שקדמוהו, ובשעת הדחק וראי מותר בלי שום חששא. וכן משמע גם דעת הרמב"ם, אם כי סתם מעט בזה, ומכ"ז נראה שבשעת הדחק, כבימינו אלה אין כל מקום להרבנים להתעקש, אם אך ילכו בדרכם בעינים סקנות...

ברוב מנין, ויתקנו שולחן ערוך ר"ל פסקי הלכות אך ע"פ התלמוד לברו, והמשכילים אשר כבר בררו ההלכות יהיו להם לעזר ויעמדו מצדיהם לבל יעקמו עלינו את התלמוד, ואז תהיה לנו תורה שבע"פ המקובלת לנו מסיני עם תורת משה יחדיו שהיא: „והלכת אל השופט אשר יהיה בימים ההם“ „ולא תסור מכל אשר יורוך“ — ולכל אלה נצרך הכסף: על חיי המשכילים ועל שכר עבודתם, על הוצאת נסיעת הרבנים, ועל חייהם בעיר המלוכה ועוד ועוד (לא להטיל הרבר על ההמון המדוכה והמעונה גם מבלעדי זאת) ועל הרפסת השולחן ערוך החדש; על זה אחי נצרך רב כסף, אבל פחות מהסכומים הגדולים אשר נאספו בכל המדינות לטובת בני" ברוסיא ואשר כל טובתם היא כמר מדלי; וכל כך ברור הדבר בעיני עד שאם היה לי במה לערוב ערובה כי אז יכולתי לעשות כזאת בלי כל תפונה, כי השכל הישר והבריא יעמוד לימיני שיען שהסיבה הגלויה להגבלת זכות בני" היא רק התלמוד (למצער לסמות את העין)⁸ הנה בסר המסובב היינו כי יתראה לעין כל כי התלמוד נקי⁹ מכל העונות אשר ישימו עליו, והרבנים שקלקלו, תקנו בעצמם מה שקלקלו, תסיר גם הסיבה להגבלות זכותם ופקודת הממשלה להרחיב זכויות ישראל ברוסיא תצא תיכף בצאת השו"ע החדש, מרבני הזמן עפ"י פקודת הממשלה, לפעולתו. לכן הנני משנה ומשלש דברי כי תשועת ישראל בידו הניה ואך החפץ והרצון חסר לו עוד, אבל לא היכולת.

אולם מה נעשה אם האנדיפרנטיזם לא תסור מבית רוב עשירנו וראשינו, אם המכה הזאת תוליד אותם שולל, ואלה אשר יפזרו כסף, לא לטובת העם כולו ופזורים, ואך לטובת יחידים, מאות וגם אלפים, שבוה לא יושע ישראל וגם לאלה היחידים יתנו אך חיי שעה ולא חיי עולם, ואת העצה הזאת אשר יעצנו לא יפנו אליה לא יאבו ולא ישמעו אליה, מה נעשה אז? האם נשג ברד ונדרום, האם לא ננסה אנתנו הנקראים בשם משכילים או אפקורסים (אחשוב כי שמות נדרפים המה אם לא שגית) גם להוציא רעיונינו ומחשבותנו החוצה? עשו אתם רבותי, חברי, תלמידוי! ככל אשר בלבבכם, אך אני מצדי, לא יתנני לבבי לעשות זאת. אמנם את בני אשר גדלתו ורוממתו בחמש שנים, את בני היקר לי מנפשי ומחיי את „הקולי“ האהוב והנחמד בעיני כל חכמי לב, גזלו וחמסו ממני ומעשה השטן הצליח בידו אחרי אשר הלשין עליו בעיני הממשלה, אשר לא תקרא עברית השכם והערב שתי שנים רצופות בעלילות שונות נאלם דומיה¹⁰) והוא שוכב עתה למעצבה מתהפך

כבר ראינו מעין זה בצאת הספר, תעודה בישראל" מהרוב'ל נתנו כל הרבנים את הסכמותיהם עליו עד כי גם רבי החסידים הר"ר מענדיל מלויבאוויטש וה"ר ישראל סרוזין לא נעדרו, ובעיניהם הלא היה ספר שכתבו מין ממש, ועוד יותר הכתוב בתוכו היה לשכים בעיניהם, ועב"ז עשו את חפץ הממשלה אשר שלחה רק ברמז דברה אליהם — ולא מסרו נפשם, גם לא נסו להתרים נגד חפץ הממשלה אחרי כי ידעו שממקום גבוה נובע החפץ, ואין כל ספק כי גם עתה יעשו וישמעו ככל אשר תצוה עליהם פקודת הרוממות —

⁸ וזה לא כביר עמד אחד האנטיסעמיטים לדין בווען בפני בית המשפט ומען מליצו, כי התלמוד מוזק מאד להאנושית וכל בית ישראל יגהו רק אחריו, ופטרותו לשלום... וגם מערנאוויטש בלבוב צעק צעקה גדולה על התלמוד זה לא כמיר וד"ל.

⁹ עיין הערה בסוף הספר.

¹⁰ עיין הערה כוללת בסוף הספר.

בחלוי (בתקומו אשר עוד אחדש כנשר נעוריו) לדאבון לב קוראיו הרבים ולמשוש לב איש ריבי הסרסור שהיה לו "הקול" כעצם בגרון לא לבלוע ולא להקיא אך רק הקול שרוף מורף, אותו לברו אכלה המלשינות הבוויה הזאת, אך לא את רוחי, לא את כשרונותי ולא את הענאָרני אשר לי, עודני חי הודות להי חי אני לא חי עושר, גם לא חי שלוח, אך כבודי חדש עמדי והענערני לא עזבתני ולא תעובני לעולם כל זמן שהנשמה בקרבי ואותה הקדשתי מעורי לטובת אחי האומללים ועמי אשר אהבתי. ולכן קמתי אני הצעיר בזמן מו"ל מכ"ע לעברים, לפקח את עיני ההמון, המון בית ישראל האהוב לי במחברתי הזאת, ולעוררו כי יביט על כל הנעשה סביבותיו ולא ילך בעינים עצומות אחרי מאשריו, מוריו ומנהליו, ואם ממני יראו וכן יעשו משבילנו אלה אשר ידם רב להם בתלמוד ובפוסקים, ואהבת עמם תבער בלבם כיקוד אש, או יש תקוה כי סוף כל סוף יפקח ההמון את עיניו וישיב לראות ויאזר כח לנתק בעצמו את החבלים אשר קשרו ידיו ורגליו, ואז יושיע את עצמו גם בלא עזרת כיסי הכסף אשר ינחו בשלום על משכבותם. נפשי אמנם יודעת מאד, כי המלאכה הזאת איננה קלה, ולא תצלח כל כך בסהרה כמו שהיתה צולחת העצה או התחבולה אשר אמרתי באם יאבו בה גבירנו ועשירנו. כי כבר מאוד לקרוע את עיני ההמון העצומות, אשר מוריו ומאשריו ישתדלו בכל כחם לסתום לפניהן ולהלבישן במסוה אשר לא תניח גם איר קטן לחדור בתוכן, ובעוד עיניו סגורות יפתו אותו ויסיתוהו לשלוח יד באוהביו אלה אשר למענו יעמלו, אשר אך למענו יקריבו את חייהם וכבודם, (עיין הערה כוללת בסוף הספר) ולא אחת יצלה בידם וההמון העור ישמע להם בכל לבבם, בשכר החלקים הגדולים מעולם הבא אשר יבטיחו להם מוריהם אלה, (כי הלא אך בעדם, בעד חלקו לעולם הבא, יעמול ההמון כל ימי חייו). וכחיה רעה נוראה יגח מרבעו לרדוף באף ולהשמיר את כל הלוחמים בעדו בכל נפשם ובכל מאדם. אך גם זה לא חדש הוא בקורות הימים וסוף כל סוף תנצח האמת; היא תפקח בהמשך הזמן את עיני ההמון יראה ויבוש במעשיו וינקום את נקמתו במסתיו, מפתיו ומתעיו, ויראה כי לו העזו והגבורה להושיע את עצמו.

ובכן קורא אני לעצמי את מאמח"ל "כמקום שאין אנשים השתדל להיות איש" כי לבי הוכה בקרבי לרסיסים לראות מאמרי הסופרים ואת מעשיהם באלה המ"ע אשר יזמין המקרה לידי לראותם⁽¹⁾. בקעה גדולה ורחבה אמנם מצאו לפניהם אשר תספיק להם חומר לבנות בו בניני מאמריהם. אבל קצרה ידם לגדוד בה גדר ולכן ידברו את כל העולה על רוחם, שם ראיתי נער אחר העושה מעשה נערות גם עתה בפועל ממש, ישפוט ברוח מבינתו (!) על היינע, בערנע⁽²⁾ ולאסאל אשר בידו היבשה יכתב גם אותם מקברם וימצא מקום להם בשאלת היהודים, ופה ראיתי נער נעור כמותו יבקר וישפוט על מכח"ע העברים בשפת רוסיא, שם

⁽¹⁾ איני רואה רק את המ"ע אשר יביאו אחדים מאוהבי לביתי ממ"ע היוצאים בלשון עבר ואקראם בסירוגין לא כסדרן, והמ"ע הרוסים העברים לא ראיתי מעת חדל קולי להתהלך בארץ, ואעורר את אחי אלה שמהראוי היה שישלחו עליהם להכריעשע מועצאום למען יהיו דבריהם לעינים לדור אחרון. —

⁽²⁾ על כל צרה שלא תבא יעירו את האומללים האלה מקבריהם, הן גם חסאמר הנודע, כגבורה ולא בשתי' נכתב בעש היינע ובערנע! ולא חדש הוא, אך מה יחפץ הנער סמארקום לאסאל, הן דבר לא היה לו עם היהודים והיהדות?

אראה „חדשות בישראל“ „כי הרב התה"ש פלוני ספר חשב ומנה וימצא כי „לחיים“ עולה במספר תשעים ושמונה מכוונת ממש עם מספר שנותיו של השר „הצדיק סיר מאזעס. והיא סימן טוב כי יוסף ה' שנות חיים כו'. ויררוש זאת במקלה „באישעשאק אשר בלאנדאן“, האינם חדשות גדולת בישראל, האם לא ישמה לב כל אוהב עמו על המציאה היקרה הזאת? ופה אראה כי אברך-משי יצא להוכיח את בני הנעורים שזנחו אמונת (1) ועם ישראל, שם אראה. . . . אך מה אראה דברים של מה בכך, דברים שאינם מביאים שום תועלת ולפעמים יסבו גם נזק רב, והסופרים הגדולים אשר מהם היינו יכולים לקוות דבר מה, המה או מקימים את האמור במס' פורים: „והכמים אינם אומרים כלום אלא אוכלים ושותים (ויושבים במל) עד ימות המשיח“, או יפללו בפלפול של הבל זה יטה ירו על פלשתנא, וזה יטה ירו על אמעריקא¹³) זה יתפוץ מהרבנים כי יתקנו המה אשר קלקלו אבותם, זה ירבר ויפער פיו ואינו יודע בעצמו את הפצו, וכה כמו חרולים את פני הפרעססע העברית ותועלת אין ממנה, כי מצד אחד נעולים לפני אחינו כל הרכים, ומצד השני סגורים המה בנאהטע של השולחן ערוך, וההמון החף מפשע רובץ תחת משאו; את העוה"ז אבר כבר בצאתו מרחם אמו ועל העוה"ב אשר יעמול כל היום קמו רבים לבלע גם אותה ולהכריתה מחלקו, ואין מי שיפקח את עיניו, אין מי שיעוררו להביט על כל הנעשה סביבותיו, אין מי שיראה לו שלא התורה שבע"פ (כלומר התלמוד) היתה בעוכריו כ"א מאשריו הרבנים אשר הניחו עליו משא לעיפה ולא יתנוחו לשאוף רוחו, — הן ההמון עור הוא האם יודע הוא אם תורת משה, תורה שבע"פ, או תורת הרבנות אסרה עליו קטניות? יודע הוא כי קטניות אסורים בפסח וחמץ הוא בכרת, יודע הוא שכל מי שאינו מניח תפלין פושע ישראל הוא ויורד לגיהנם, יודע הוא כי עגונה, היא עגונה ואין לה היתר עולמית! יודע הוא עד מאד שאם יפול אחד ממנו לים הגדול ועשרת אלף איש יעמדו בצדי הים ולא יראוהו ויצא מהים ואם גם יודע הוא שהנשבע בים אינו יכול לשחות גם להרים את ידו במים, אם אך לא ימצאו את גויתו, או גם ימצאו אותה אך לא יכירוה במלבושיו ובאוזן סמנים, אשתו אסורה לכל אדם והיא עגונה חיה כל ימיה אם גם היא בת שש עשרה שנה ותחיה עד מאה ועשרים, ושאין לו להרהר אחר הרין הזה כי כן צותה התורה, ואם ירהר אח"י יהיה אפיקורס ואבד את עולמו הבא! אבל איננו יודע כי יש תרופה למכה הזאת, כי התורה חסה על בנות ישראל; והתלמוד הקדים הרפואה קודם למכה. ההמון קשור ואסור ברבנו מפני שאין לו מתירין, שאין מי שיתיר לו את ההבלים שקשרו אותו בו רבנו, ואם יבא אחד להתיר בזאת שיאמר: „כי הו"ל בעלי התלמוד היו ריקים מכל חכמה ונבובים מכל מדע ולא הסתכלו חוץ לארבע אמות שלהם“,

¹³ גם אני הייתי מאלה אשר נסיתי את ידי מעבר לים האטלאנטי, אבל אני אמרתי מפורש (בהחזוה אשר יצא מהסבור) כי אך אז יתכן רחם אם מטיבינו יראו ליסר קולניה בעד המשים אלף נפש למצער שיהיו במקום אחד ועפ"י חוקי אמעריקא יוכלו לכהור להם שופטים ושוטרים מקרבם, גם אנשי צבא וכו' — וכזה אמרתי כי ארצות הברית מוכשרות יותר לתקות הלאים מארצות המזרח. — וברעתי הזאת אחזתי ולא ארפנה גם עתה, אך לא להוביל מאות אנשים ולמסרם מן קאטיטע אל קאטיטע והקאטיטעין ימסרו אותם לאכזרים אשר ימשלו בנוסם ובנפשם ראה המגיד גליון 44 לשנה זו.

לא יאמין ולא יקבל, ואיך יקבל את המלשינות הזאת שע"ז יאבד הוא את חייו הרוחניים ואת עמלו אשר עמל בו כל ימיו? — לא מן אם יפקחו את עיניו ויבינוהו בינה כי בעלי התלמוד היו באמת חכמים מחוכמים בעלי רוח"ק, וע"כ לא עלה גם על דעתם אסורים כאלה, ודברים הורים אשר נמצאו בו אינם מן חכמי התלמוד ואך מתעים ונוכלים שמו אותם בו למען הבאיש את ריח התלמוד בעיני העמים ושכל החבלים המה רק מהרבנים שבאו אחריו, שהמה היו רבנים כהרבנים אשר הוא רואה בכל יום ויום, אוכלים ושותים כבני אדם, ואוהבים את עצמם כמלאכים ויראו לו מפורש כי התלמוד התיר והרבנים אסרו, או יתיר מעצמו את החבלים, אז ישבור הוא בעצמו את החבלים, ירוק בפני רבניו ויעשה כאשר הורה לו התלמוד.

וזאת לך לתשובה אחי הקורא על דבריך אשר שאלתני בפתח מאמרי זה, כי בעת צרה בוקה ומבולקה הזאת, יצאתי מגרדי בספרי "תפלה למשה" (מקוצי) לפקוח את עיני החמוק ולהראות לו כי המצוה הראשונה אצלו בסדר היום אשר נמלו עליו חכמיו ורבניו, מקורה איננו בתורת משה וגם לא בתורה שבע"פ הוא התלמוד שגם הוא לא נמל עליו לקים את המצוה הזאת, ולא רק באומר ודברים; כ"א בראיות נכונות וברורות אשר גם הנלוו והמתעקש לא יוכל להכחישם, כ"א בהמית יד ובדבור פה "אפקורם ישראל כ"ש דפקר טפי" (שגם המאמר הזה אם יאמרו אותו הרבנים והיראים בשם התלמוד לא יבינוהו). ואם חפץ ה' יצליח בירי וימצאון חכמים אוהבי עמם לתמוך את ידי, אנופף ידי על כל הגדרים החומרות, והאסורים אשר אין להם שורש בדת ומקור בדעת ואגלה את פני הלוט מעליהם, אציגם ערומים כאשר הם בתלמוד; ואז יראו אחינו אם יכירום, אם יאמרו עליהם כי הן הנה המצות אשר הנחילום לנו הרבנים? "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום" (משלי ג' י"ז) אמר החכם מכל אדם על תורתנו הקדושה ורבנינו הרגישו הנעימות והשלום בחומרות גדרים וסיגים ומנהגי שומים, חלילה לנו להתרעם עליהם כי המה בתמימותם יחיו ולא מרוע לב עשו כל מה שעשו כ"א מרפיון רוח, המה ידעו עד מאוד כי אין להם לישראל בעולמם כלום מבלעדי התורה¹⁴, ואם ח"ו תשתכח התורה מהם אז לא יהיו עוד יהודים, ולכן עטפו אותה במעטפה על המעטפות, כרכו אותה בשיראים, אגרו אותה בעורות, צפו אותה בברזל, התיכו עליה נחושת קלל, ולא הספיק להם מ"ו מרפיון רוחם ויראו מאד פן כל אלה לא יעמדו מפני התורה שנמשלה לאש לוחט, ויקשרו אותה בחבלים חבלי שוא ומנהגים זרים אשר ראו אצל שכניהם שאינם בני ברית באמרום: "אם כל אלה לא יעמדו הן לא יכלו מנהגים של שטות מן העולם ובין כה תשתמר גם התורה", והדברים ארוכים מאד¹⁵) אבל כ"ז גרם להם רפיון רוחם ואימתם היתרה.

¹⁴ בזה הגני מורה לבעל השחר. אבל מה יקרא בעל השחר, תורה? נעלם ממני ועם כל עומק עיוני בדבריו וגם בחפצו, עוד לא מצאתי את אשר בקשתי. — אך אולי ידלו אחרים חספא וישכחו מרגינתא תותיה. —

¹⁵ כבר חשב ומנה החלוין מנהגים ודינים רבים מאד, אשר לקחו בני משכניהם הקודמים. ואם נאבה אנחנו להוסיף עליהם יכול ספר שלם, אבל אעיר על שני שלשה מנהגי חסידים. — חסידו בתערביא יקחו אתם שפופרת של טים בכניסתם לעשות צרכיהם. והמרבח ה"ז משובח. וחסידו פולין חב"ד וואלין לא ראיתי נודגין כן. וזה מפני

ולא נתנו לב לדעת כי עצמיות של התורה אינה צריכה שמור כי היא שומרת את עצמה, כי היא ראשית דעת לכל התורות ואמונות המהלכות בארץ וכל העמים קבלו והעתיקוה ויקרה היא להם מפנינם. ובכן עלינו לפקוח את עיני ההמון כי יחל לראות להסתכל ולהביט על כל הנעשה סביבותיו ואז יושיע את עצמו, ובוזה החלותי וחפצי להיות לעינים לחברי או גם לרבותי כי יראו המה ויעשו כמוני, לא להתוכח עם הרבנים אם הדת צריכה תיקון לא לצאת במאמרים במכתבי עתים התלויים בדעת איש אחד אם חכם ואם סכל הוא, כי עוד לא זכו ישראל ברוסיא שיהיה להם מכתב עתי לפי דעת הקהל ר"ל כי יקבצו אלף איש למצער, במטרה אחת ויתאחדו להוציא על הוצאותיהם מכתב עתי עפ"י מטרתם והרדקמור יהיה מבני חברתם ושכור מאתם לבל ישנה את תפקדתו, המו"ל יראו למצוא חן בעיני קוראיהם כי המה מוציאים מכתביהם העתים על הוצאות עצמם, ורוב הקוראים אין להם כל חפץ אך לקרות ולראות חדשות, ולכן לא יקבלו העומדים בראש המכ"ע דברים כאלה בעל-ידים. זולת העוף הצפוני אשר הוא יקבל וינקר בחרטומו את האוכל והפסולת יתן לפני הקוראים וגם עליהם יחפזו בזנבו; וכבר דברתי בזה במה שיש בו די בראש המאסף ובהקול שנה רביעית מן נר. 70 במאמרנו "מעו יצא מתוק" והלאה. והפאקטים הללו מעידים על עצמם ואין כל צורך להאריך בהם.

ולכן אלה המשכילים על דבר אמת אשר יראת ה' בלבם ואהבת עמם נגעה עד נפשם ישתדלו ויעמלו בכל כחם להדפיס חוברות מיוחדות שבהן יכברו בנפה ובכברה את כל הדינים, ההוקים המנהגים, הגזירות והגזירות לגזרות אשר בשולחן הערוך ומפרשיו, יגלו את מקורם אשר לא בתלמוד הנהו כ"א באיוו פוסק יהיה ראשון או אחרון ויסירו גם את כל הסוגים והבדילים מן התלמוד עצמו כל אחד ואחד מהמשכילים אשר הנו בתלמוד וידעו את דרכיו ואשר הוא שפיציאליסט באיוו הלכה דין או מנהג, וכה יטהרו את רת ישראל, את התורה שבכתב, ואת התורה שבע"פ חיי רווחנו ונשמת אפינו מכל ההבלים ההזיות והשטותים אשר נאספו עליהן מימות נכתב התלמוד עד עתה עד כי תשארנה כסולת נקיה, ואת אלה ישתדלו להפיצן בין העם בין ההמון — מקורם יהיה בלשון הקודש שבו נוכל לברר היטב כל הסוגיות ככתבם וכלשונם, ואח"כ יועתקו כולן או מקצתן "תוכן עניניהם" בשפות החיות להאיר גם את עיני העמים ואת עיני אלה מאחינו אשר לא יבינו עברית, כי תורתנו הקדושה שבכתב ושבע"פ נקיות הנה ככסף צרוף והלאה וזוהמה אין בהן — ותקותי חזקה כי עוד לא תמו ישרים מן הארץ ועשירים אוהבי עמם ותורתם עוד ימצאון בין אחינו בכל המדינות אשר יחזיקו את ידי הסופרים כי יוכלו לעבוד עבודתם באין מפריע, ואז לא תמשך עת רבה מאד, ותפקחנה עיני ההמון וכיריח את רבנו לעשות כמו שאמרנו למעלה גם בלא עזרת הממשלה; וכאשר יפול המסובב תסור גם הסיבה ולא יוסיפו בניי לראבה.

שהראשונים שכני הערבים והישמאלים וכמעשיהם יעשו — אם כי מקור המנהג הזה הוא בכתבי האר"י ובשורע שלו. הקויטלך או הצעטלין שנותנים להרביים בשמו ושם אמו, נלקח ממנהגי הפראואסלאוים שהמה יכתבו את שמותם ושמות בני ביתם בלבתם להתודות על חטאיהם — (אולי הוא גם מנהג הפולנים אבל אני כותב רק אשר ראיתי בעיני) שירי כוס של ברכה, ראיתי פה אצל הפראטעסטאנטים —

למטרה הזאת אחי ועמי הנני מוכן לתת מכתב עתי חרשי לבני ישראל בשם: "התלמוד והשולחן ערוך" עפ"י הפראגראמס אשר יבינו קוראינו מכל הדברים האמורים למעלה¹⁶) והנני קורא לאלה מאחי המשכילים אשר יריו רב להם בתלמוד ובפוסקים לתמוך את ידי במאמריהם ובעצתיים, — הבה אחי לנו ונלכה באור ה' נתחוק ונצא למלחמה על מהרסי תורתנו ומחריבי אומתנו ולא בדרכי "התלויץ" נלך אשר יחליץ את התלמוד מבני ישראל כ"א נסול לנו דרך חדשה להסיר את הסינים שהטילו בתלמוד לנקותו ולטהרו נבור לנו דרך ישרה אשר תהיה תפארת לעושיה ותפארת לו מן התלמוד, נלחום בעד נפשנו ובעד אומתנו ונהיה מוכנים מראש שאם יקום ההמון בעצת מוסיתיו ויצרד את אחד מאתנו מן המסלה, יקומו אחרים תחתיו וילחמו בעד נפשם, ואז נוכל לקוות כי האמת תנצח. לא אבטיחכם על שקר אחי ורעי כי חפצי יצליח בידי או כי כבר עלתה בידי להסיר את המכשולים ואת האבני נגף המונחים על דרכי הזאת, לא אחי! עוד המכשולים רבים והאבנים גדולות מוצקות קשות וכבדות ולא ביד אחת יוקחו, אבל זאת אבטיחכם לא על שקר, כי אלחם בעד הרעיון הזה, אלחם בכל כחתי ובכל כשרונות נפשי ולא אצא מן המלחמה הזאת עד שאנצח, או אמות מות גבורים על שדה המלחמה הזאת; ואשר יקום אחרי יקשור המלחמה וינצח, אבל כי נצא המנצחים מן המלחמה הזאת אין כל ספק בידי כי האמת בימינונה, התורה והתלמוד בשמאלנו, ועל ראשנו אל אלהי ישראל הנותן כח לעשות היל.

טרם אפרד ממך קורא יקר, (לא פרידה עולמית כ"א על זמן קצר כאשר אקוה אם יעניק לי ה' החיים) הנני לשנות את אשר כבר אמרתי בסוף הפתיחה לספרי הנ"ל: כי למשפטך איהל! והנני מוכן להשיב לכל שואל מודעת ככל אשר תשיג יד שכלי ואם שגותי אודה בכל לבב, אך למחרת ומגדף לא אענה ולא אשים לב לכל דבריו ועם מענדלסאָהן הרוססי אומר:

לְבֵן לְמִבְקֵשׁ תֵּאָנֶה בְּזוֹ מַחְבֵּרֵת

עַרְפִּי אֶפְנֶה, מַעֲנֹת שְׂאֵלָה נִבְעֵרֵת

וְלִהְיוֹאֵל בְּדַת, לֹא לְחֶרֶף אוֹתִי

אָשִׁיבָה דְבָר, וְאוֹדָה אִם שְׂגִיתִי (בית יהודה XXVI).

ועתה אוהבי קום קרא על הסדר בחלקי הספר "תפלה למשה"¹⁷) אשר יפתח לפניך והתבונן בו ומימנו תראה עד כמה עקמו עליך מפרשי התלמוד והפוסקים את דברי חז"ל. והיה אם ימצאון דברי חן בעיני אחד מני אלה, והיה זה שכרי —

¹⁶) בקרב הוימים אדפוס את הפראגראמס בהוספה מיוחדת ואספחתי אל אחד ממכתבי העתים אשר יקבלוהו, או אשלחו למיודעי בכל מקום שהם ומטנו וראו פרשי הדברים, ובדרך כלל אניד כעת כי מטרתי תהיה לנקות את התלמוד מכל הדברים הזרים אשר הוסיפו בו, ולהראות כי השולחן ערוך והתלמוד המה שני דברים נפרדים ולא אחוים ודבוקים זה בזה כאשר יחשוב הרמון.

¹⁷) כבר נגמרו מטנו שני חלקים חלק החקו והמעשי (או תולדות התפילין) והפתיחה שהוא לברכה מחברת קטנה. וחלק העיוני הגהו על מכבש הדפוס ויצא לאור כלול בחדש טבת הזה. ומחברתי הזאת כעת שכתבתיה אמרתי לשומה בראש הספר בשם: "פתח לפתחינו" אבל נמלכתי להוציאה בחוברת מיוחדת — ובוזה אודיע שבכל מקום שהוכרתי בספרי הנ"ל, פתח לפתחי" כונתי על מחברתי זאת.

הערה לצד 21 (להערה 9).

לבעל "נתיבות עולם" הידוע אשר התנפל כארי טורף על התלמוד לא ענה עוד שום איש מהלכה, הן אמנם הריב"ל יצא בספריו "אחיה השלונגי", ו"ורובכל" להפך בזכות התלמוד אבל הכל יודעים כי לא יצא בזה ידי חובת תשובה רק במקצת, ולא נוכל להאשים אותו כי הוא ז"ל עשה את כל יכלתו כפי מצבו במקום ובזמנו. — ואולם לבד אי ידיעתו את התלמוד ותרמיתו אשר זכר הריב"ל ב"ורובכל" (צד 7—6 בהמבוא) באמת אחז בעל נתיבות עולם את ההבל בשני ראשיו, כשבא להשיג על ההלכות, לא השיג עליהם כפי שהמה בתלמוד, כ"א על ההלכות שמוצא ברמב"ם ובשולחן ערוך, ובמקום שלא מוצא הלכה בהאחרונים, התנפל על ההגדה שבתלמוד כמו: "כצד 4 עמ"ש הרמב"ם שהנוצרים וההגרים המה בכלל כופרי בתורה ר"ל מינים ואפקורסים", מה שלא עלה גם על דעת התלמוד כאשר הוכחתי בספרי "תפלה למשה" שחז"ל קראו אותם חיצונים שאינם מינים (ע"ש צד 65) ואל ישכח הקורא, כי לא את הנוצרים מעמים אחרים ועוברי אלילים קראו בשם "חיצוני" כי להם אינו גם שם תואר הזה (כ"א חסידו אומות העולם מי ששומרים את תורת האבנגליוס שלהם שהמה אינם מחויבים רק בשבע מצות בני נח, ואם היו מקימים עוד מצות הברית-הרשה "ואהבת לרעך כמוך" ולמצער לא היו שונאים את עם ישראל שלא עשה רעה להם מעולם כי עתה היו באמת צדיקים וחסידים והיה יכול ישוע מחוקקם להתפאר בהם.) כ"א את איש ישראלי שהאמין אז גם בתורת ישוע, קראוהו חיצון ולא מין ולא שללו ממנו גם את עוה"ב כמ"ש הר"ן (ראה פ"ב בספרי הנ"ל צד 56 בלשונו של הר"ן) וכן צד 10 בהלכות ת"ת. צד 18 בהלכות רוצח, צד 22 מהלכות מלכים, 25 הלכות מגילה וכן עד סוף הספר מביא ההלכות ממימוני ושו"ע. (שבאמת רעה גדולה עשה לנו הרמב"ם שעיירבב בהלכות שלו גם האגדות שבתלמוד שלא נאמרו מעולם להלכה וגם ההלכה עצמו פסק לא ע"פ התלמוד לברו כי עפ"י הכרעת הגאונים אשר קדמוהו.) ובמקום שלא מוצא הלכה כמו "בדבר עם הארץ" תפס על ההגדה "עם הארץ מותר לנוהרו, לקורעו כרג" (שם צד 5) ואמר: כל קורא משביל יבין כי ההוראה הזאת לא לבד מתנגדת כו"ל כמו היה גם המאמר הזה אחר מהמאמרים שנאמרו להורות כמו שהשביל כבר לדבר הריב"ל, אבל הוא השמיט הרבה*) — והנה להראות להמחבר הזה משוגתו ולשום לתהו ואפס כל עלילותיו, נצרך ספר שלם לא בדרך כלל כ"א להשיבו על כל פרט ופרט; רב יתר ממה שנאמר בספר זרובבל. ואלו היו נמצאים עשירים וחכמים בעמנו אשר יחוסו על כבוד תושבע"פ ויאצילו מכספם לתמוך בידי סופרים מובהקים כי עתה לא כבר היה לעשות זאת להציל את כבוד התלמוד מיד

(*) ולדאבון נפשנו נדפס, הנתיבות עולם גם בשנה הזאת (1882) מחדש ותולך ומתרחב מאד במלאכת המיסאן, ומבני עמנו אין מעורר להעתיק למצער את ספר היקר זרובבל בלשון העמים, אם אינם חפצים נדיבו עטנו לטפל במקורת הדשה ע"ד הספר הזה המרנו את התלמוד והמחטיאו בלו פשע.

מתנפלו — ואולם להראות גלוי לכל שבעת שאמר המחבר „נתיבות עולם” „טול קיסם מתורת התלמוד, העלים עין מקורת בית הבר הנמצאת בתורתו ולא הזכירה אפי' כלאחר יד”, נכתוב דבר אחד לדוגמא (כעין הוספה על דברי זרובבל צד 95—106) והווי: בפרק כד (צד 84) תפס על חכמי התלמוד בדבר הקמיעות שהשתמשו בהם והווי דינים בהם להלכה, ובתרגישו ע"ז שמים וארץ בא להראות כחו של ישוע ותלמידיו „כי רפאו חולים אך בשמו ושם ה' כו' אך לא ע"י קמיעות” (שם צד 86) אבל הוא החשה ולא גילה מי היו החולים האלה? — ואנחנו נגלה שהחולים האלה היו „אחוזי שדים” שמלאה מהם כל הברית החדשה, (מתא ה, מז. לא. מ. לב. לג. מו. בא יז. יח.) ועוד ועוד. מרקום, א, כ"ב. (רוח טמאה) ה. ב. י. יז. וכן בלוקוס, יוחנן ופעלי השלוחים, והדבר ידוע הוא כי הקמיעות לא נתקנו אלא בשביל השדים ורוחות רעות להמאמין בהם, ועיקרה של הקמיעה הוא שמות משמות ה' או מלאכים קדושים המגרשים את השדים וכו' או גם פסוקי תורה, בזמנים מאוחרים*) וא"כ מה היא הצעקה אשר יצעק הוא? הלא הרפואה אחת היא אם לקרוא בשם ה' אל השדים להפחידם, או לכתוב השם על קלף ולתלותו על הגוף! אבל מדוע לא צעק על עיקר האמונה בשדים? הן בתורה ובנביאים לא נמצא לא שדים ולא רוחות טמאות או רעות, ובתורת משה קראה את האלילים אשר להם עבדו העמים וזבחו את זבחייהם בשם „שדים”, „זבחו לשדים לא אלה” (דברים לב. יז.) ולא זבחו את זבוחיהם לשעירים אשר הם זונים אחריהם (ויקרא יז. ז.) ואפוא נמצא שנכנס שר או רוח בגוף אדם או בהמה שרפאו אותו משה או הנביאים? המצאנו כזאת בכל האותות והמופתים אשר עשה משה, יהושע, שמואל, אליהו ואלישע שיגרשו שר או יגערו בו? ואך על גורל ישוע ותלמידיו נפל הדבר הזה, ר"ל בסוף ימי הבית השני ואחרי חורבנו שמוה נראה כי צמחה אז אמונה חדשה ומופתים חדשים מה שלא ידע משה והנביאים ועם ישראל מעולם ואחזו בהאמונה הזאת כמו חז"ל כן ישוע ותלמידיו**). . . . וזה הכלל יהרס עד היסוד את כל הבנין אשר בנה בעל נתיבות עולם ולא יהיה מקום גם לטענה אחת מכל טענותיו הרבות, כאשר יבין כל מעיין מבין בספר „נתיבות עולם”. ופה נראה צרת עינו של המחבר הזה שבעת שהביא הלכות רבות מהרמב"ם להתנפל על ידן על תורה שב"פ כחש ולא הגיד, כי הרמב"ם הזה מכחיש במציאת השדים לגמרי ואומר מפורש כי לא היו ולא נבראו מעולם! כאשר הראה זאת ספר זרובבל. מובן מאליו כי ההגדה של אבא בנימין (ברכות ז.) שאמר: „אלמלא נתנה רשות לעין לראות אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המזיקים” אין ענינה לשדים כלל, ומאמר אלאגארי הוא כשארי אנדות שבתלמוד שבהם רעיון כמוס וישר — ואין כאן מקום לבאר — ודי למשכיל —.

* ראה „Die Totophot nach Bibel u. Trad.” להרה. קליין צד 678.

** אין דעתנו בזה כדעת זרובבל שהקמיעות שהשתמשו בהם חז"ל היו מאותן הקמיעות שהמציאו המצרים, ר"ל סגולתן של אלו הקמיעות, כי לדעתנו העלו את „השדים” בתואר שתוארו להם חז"ל מכל ביתד עם שמות המלאכים, ותחת שהיו הקמיעות הראשונות סגולות להצלחה, להורדת השפע, למצוא חן וכדומה, היו הקמיעות האחרונות אך לנרש את המזיקים השדים, ולהשתמר מהם, וישוע שרזה אחד מתלמידיו הפרושים קבל את

הערה כוללת לצד 21 (להערה 10).

מבלי לאחוז דרך אנשי מצותי בחרפות וגידופים אשר הנפש היפה תקוץ בם, נהוץ לי לצורך השעה והמקום לספר בקצרה לפני הקוראים מה שעשו לי אנשי ריבי על לא חמס ועל לא פשע (כי מעוררי לא עשיתי רעה לשום איש לא חומרית ולא גם מוסרית), אך מאש הקנאה אשר תאכל עד אברון חתר איש ריבי הארו אשר בפ"ב חתירה בסתר להלשין לפני ממשלת פרוסיה כשתי שנים רצופות, ע"י מכתבים אנאנימים ע"י עצמו וע"י שלוחיו כי בורת אני מרוסא וכי החלפתי את שמי וכי וכי. וכאשר ראה כי אין שומע לו יצא במאמר גלוי "בגבורה ולא בשתי" ששמה ערך משפט שלם על איזה איש כי נשפט לשבת שנה במאסר וברח וכי עשה בדרך שלילה שכתב שלא הוא עמד למשפט לא הוא עשה עול כו' כו'. למען יאמינו שלא לו קרו הדברים האלה כ"א לי והמאמר הזה עשה רעש גדול מאד בעולם הספרותי והסופרים הגדולים מרוסיה קמו לנגדו בחרב שלופה, ראה הקול שנה רביעית בגליונו הראשונים. וגם איש ריבי בעצמו באחד מגליוני הודה כי יש עליו מערערים אך התנצלותו היתה "שלא בעטו כתב את המאמר כ"א בעט היינע ובערנע" (מה אומללים המה היינע ובערנע גם הארו גם הרוב יסחבו אותם מקבריהם) ואולם כל המאמר הזה אשר ב שקר יסודתו לא נגע ולא פגע לדעה, לא בי ולא "בהקול", אז לא עצר עוד איש ריבי כח ויעזוב את הדבור ויפנה אל המעשה ויכון את השעה אשר הייתי ברוסיה וישלח בי את הערוד האדיר והוא הלשין אותי לעיני לפני הממשלה ככל אשר כתוב בהמאמר "בגבורה ולא בשתי" הנ"ל והממשלה שמה עלי משמר ותעשה חקירה וררישה ותשלה מעלענגראמען לכל המקומות אשר נצטיינו בהמאמר הנ"ל, עד שנודע לה כי הדבר שקר גמור הוא ואני ומשפחתי "פרומקין" "וראדקינסואהין" נקיים — (המלשינות הזאת גרמה עוד מלשינות אחרת כי עזבתי עבודת רוסא שלא ברשיון הרוממות, וכאשר החלה החקירה גם בזה הניח הגביר הישר באדם החכם הריר שלמה פיינבערג מקאניגוס-בערג פרוסיה, אלף רויכ (110 לירא שט.) לערבוך כי נקי אני גם ממלשינות הזאת וכאשר תמה החקירה הושבו אליו) וכאשר התמרמר שונאי הזה כי לא יכול לי ונבאש בעיני כל למלשין שקר כי נודע הדבר, גם לאלה המעטים אשר האמינו לו, שכל הדברים הללו שקר גמור הם, החל להכות בלשון את "הקול" כי דרך סאציאליות לו העתיק מאמרים ויבארם לפני הממשלה אשר לא תקרא עברית; ואני אשר הייתי רחוק ממקום המעשה והוא השכים והעריב להלשין, עלתה בידו לפעול מאת העומד אז בראש עניני הרפוס ברוסיה (הוא אשר היה אח"כ אחד מהקאמיטע אשר יסד שר הפנים לדון בשאלת היהודים גריגאראף הנודע) כי יסגרו שערי רוסיה לפני "הקול" ולא הועילו לי כל התעודות מהפאליציי אשר מקאניגוסבערג ומהשטאטמסאנוואלט וכן מהמבקר כתבי העברים אשר לממשלת פרוסא כי "הקול" נקי הוא מכל אלה, ואחת היתה תשובתה כי יש לה ענינים יותר נכבדים מלבקר את "הקול" וכיון שסגר גריגאראף בפניו את שערי רוסא אין פותח — והגה כל הדברים הללו אשר נתפרסמו בהקול גלוי (בגליונותיו הראשונים עד נר. 11 שנה רביעית ושם 36, 37, 41, 49 ועוד בגליונות רבים.) עד כי לא היה עוד מקום גם למחפשי עלילות אף להוכיח

האמונה הדוא שהיתה שוררת אז ועשה בה מופתים, והיא אמונה חדשה מה שיבחידיה תחת לשונו, בעל נתיבות עולם".

את השקרים והמלשינות מהמאמר „בגבורה ולא בשתי“, לא הפריעו את איש ריבי החדש יוסף כהן-צדק פה בלאנדאן לחבר מחברת שלמה המדוברת רק בגנותי בחרפות גדופים וחלולים אשר גם נשי השוק תבוששנה להוציא מפיחם, והיא נבנתה כולה על יסוד שקר של המאמר „בגבורה ולא בשתי“ הנ"ל אשר שם אותו כולו ליסוד ובנין מחברתו או מספחתו הזאת הנקראת בשם „מיכאל הנחפך לסמאל“ או כאשר כינה אותה אח"כ בשם שפת אמת (!) — בדברי מאויבי החדש הזה אשר המקרה הביאני לדור אתו בעיר אחת, אם לא בפרגז אחד, אמצא לחובתי להגיד כי הכתן הזה יש ממני שנאת חנם ממש כי גם לשנאת הקנקורנציה לא היה כל מקום והעיר עלי כל חמתו רק בגלל אשר לא השיבותי ריקס פני אחד מבחירי סופרי „הקול“ ה' בן נ"ץ שבא אל הקול בבקרתו על ספר „מוסר השכל“ (שנה רביעית 45—46) שבאמת ראויה היא בקרת כזאת להיות לעינים למחברים ספרים כמוסר השכל. ואני בעצמי לא דברתי כלום ממנו ואך הזכרתי את שם הספר בין יתר הספרים אשר בשרתי צאתם לאור ואמרתי עליו „כי שם הספר יעיר על תכונתו ונחיצתו בזמן הזה (89 שנה שלישית). עוד יש לי להגיד שכל הארבע שנות „הקול“ קנה ממני ה' כהן-צדק בכסף מלא עוד בהיותי בק"ב, ולא יוכל להגיד שלא ראה או לא שמע מכל הדברים אשר נאמרו ונשנו לא רק מפי, אך מפי הדר, קאמינער, יהלל ועוד, ע"ד המאמר „בגבורה“ הנ"ל והכחשת הממשלה בגליונות 36—37. ואיך היתה שתוקתי יפה על המספחת „שפת אמת“ אשר מצאה חן רק בעיני מספחה (גם ע"ז אני מסופק) אך לא בעיני אוהביו ואף לא בעיני שונאיו — וע"כ יכולתי להסתפק בקול ענות אחד אשר הזכרתי כלאחר יד ע"ד המספחת הזאת בהקול (גליון 61) אבל יען כי המ"ע „ווינער איוראעליש“ יצא בעת ההיא (שנת 79) ויבקש אותי גלוי לשבת מריב אשר לא רבתי ולא החילותי, אכף עלי ההכרח את פיהו לענות לו במאמר גדול ורחב ידיים „מעו יצא מתוק“ (70—72 ש"ד נש"ח) באותות מופתים ופאקטין אמתים שכל דברי הריבות חלולים וכו' אשר הדפיס איש ריבי אין להם שום יסוד לא במעשה ולא בדעת כן בדבר העלילה אשר האשים אותי בספורי צדיקים או קדושים והמ"ע „ווינער איוראעליש“ הנ"ל כאשר ראה משוגתו תקן את עותתו ויקרא בקול (באחד מגליוניו שנת 80) „כי מעה ויבקש סליחת“.

והנה בבאי הנה, הראו לי אחדים מידידי ספר חדש לאמור: „לך קרא בו“, ואפתח את הספר הזה והנה „אור חדש“ נגלה לפני ואביט על צדו לאמור: למי הוא האור החדש הזה? וארא By The Rev. Joseph Kohn Zedek ומעבר השני „זה שמי יוסף כהן צדק מגיד מישרים פה (!) ק"ק לונדון הבורה“, ואקרא הלאה: ומסרתם את „להגדיל תורה ולהאדיר חכמה“, הפתיחה תגיד רב טובו לבית ישראל“ ועוד הלאה רואה הנני שער גדול שמו: „מקור חכמה“ עוד אני קורא: „יעירו בי כותלי הבתים*“ אשר ישבתי בסמל ימי חי"י (לא ידעתי אמנם איזה כתלים מלעמבערג, פראנקפורט או לאנדאן ומאיזה מגרש בלאנדאן? אך אולי כונתו על הכתלים הקמנים אשר בסמל הוא מגיד מישרים אפונה מאד אם יעצרו כח לחול על במנם אף להעיד, כי קמנים המה מאד) ועוד הלאה

(* אנוד להמחבר הזה אשר לא מצא לו עדים כ"א העצים והאבנים אשר בכתלי הבתים אשר ישב בסמל, כנראה ישב הוא בין שכנים רעים — הגה כי כן, כי עדותו מהרבנים לקח משנת תרכ"ה וידפיסם בראש ספרו הזה,

אקרא: "ספר" מוסר השכל" ויזא רעוה דכל דילדה קסתי (האם הרה היא לזנוגים? כי כה יעתיר בעדה הכהן!) כוותיה תלד" — התבוננתי ואמרתני אמנם "אור חדש" הוא כי לא ראיתי אורות כאלה גם אצל רבותינו הצדיקים אשר התאבקתי בעפר גלגלם, גם המה אך מעט העירו על עצמם ורוב עדותם היתה על אבותיהם הקרושים — והנה אמרתני להביט באור החדש הזה ולהתענג מזיוו, אבל הבטתי עוד מעט ואורו עיני להביט "בהדי שותא שאלתי עשרים וארבע שאלות עצומות (!) על חברי עצביו אשר כתב הפכפך להונות את קהל החסידים ולרמאות עדת המשכילים לעין השמש גליתי מומאתו בשוליו, מומאה בוקעת ועולה "בוקעת ויורדת. (אהה! נטמא הכהן הזה!) וימטר מכתבים על סוכנו (!) "כו' ומוכן לברר זאת עפ"י עדים נאמנים כי נועץ לבקש סליחתי בהקול "אם אתן לו מאה מארק". (אתמחה הלא כתב כתב הר"ר נה"י כי הכהן צדק הפץ לתת שישים מארק למען יכתוב הוא מאמר התנצלות בהקול?) "אולם מענה אחת אף "על אחת מקושיותי העצומות לא מצא", "וכסיל לא הבין כי בזה נתן "כח למוסר השכל ושפת אמת" (כל אלה בצד אחד של אור החדש בהקרמה דף "יא) אז נגלו עיני ואראה כי טעה המחבר בשם ספרו ולא אור, אך "שקר חדש" הוא שמו כי להכחיש את החי, את הנדפס ואת הנקרא במ"ע רבים באמת שקר חדש הנהו. ואך לעיני נגלה אז "אור חדש" כי הכרתי בו סימני "בסלון בן פרנך הפרעתונ"י אשר ממנו קראתי רבות מאד בהקול שנה חמישית מן גליון 21 עד תומו, עוד לא נשלם ורק מעט מועד בא ממנו בהחוזה (מי יתן וישלימו המחבר אחרי נאבדו כתביו ממני ואתן לו מקום באחת השפות החיות) אז אמרתני, לא אוסיף עוד לגלות "מקור חכמה" אשר לכסלון פ. . . ואם תאמרו קוראים נכבדים: "מה הודעת ולא נדע? ולמה הקיצות את הכהן "שיקום כארי ויתנשא כלביא" מתוך כתליו המעידים עליו, הן ידענו את הכהן ואת שיחו?" ע"ז אענה לכם בקצרה כי באתי לבשר לכם בשורה טובה שכבר קם הכהן כארי והתנשא כלביא לחבר חבור נגד ספרי "תפלה למשה" אשר אך את שמעו שמעו ולא ראה אף דף אחד ממנו. (אך את הפתיחה כנראה, ראה אצל אחד מהדינים אשר שלחתיה אליו להשיב לו על שאלתו אותי בפיו אם יודע אנכי שמיצות תפלין היא אחת מתי"ג מצות האמורים בתורה*) ועוד לא

* ואשמע אחרי קול רעש גדול אשר עשתה הפתיחה הזאת, ספרו ספריו ודרשו דרשנו ומנרש אישעשאק אשר בלאגדאן (סביבות ווידצפול) נעשה כמקרה, אלו לאלו שואלים ואלו לאלו ממללים ושמי וספרו לא יצא מפות . . . זה כירח ימים (כלומר שני ירחים ט"ס יצא הספר לאור) ולא אוכל להתאפק מלהשיח לפני הקורא צרת נפשי כי דרשה אחת בשפת אנלויא אשר יצתה מפי דרשן ומובח אחד בדבר הזה, הכחה לריסוס ותקרק קיר את כל בנינו, הרסה ולא המלה את כל הלך ספרי ממסד ועד השפחות, עד כי לוא לא הייתי בחצי מלאכתני, כי עתה משבתי ידי תומנה — והנני להציע גם לסנדך הקורא. כה דרש הדין ומכיו שבבת פ"ו וישלח: "עם לבן נתי, יעקב אבינו שלח להגיד לאחיו לעשו, עם לבן נתי ותי"ג מצות שמרת" כי נתי הוא הדין, וכן כתב מפורש בחומש, ומצות תפלין היא בתוך תרי"ג מצות, וא"כ הניח תפלין ע"ד יעקב אבינו ע"ה, ועתה בא שומע אחד להראות כי אבותנו לא הניחו תפלין, הנה מכחיש השומע הזה את הכתוב עכ"ל, כפי ששמעתי מאחד ששמע דרשתו, (הוא אמר לי כי הוכיז שמי מפורש, אבל אין מקסידין ע"ז.) הכניחו את דביו אלה עם הכתוב מקהל שומעיו וכולם נענעו לו בראשם; וכה יצא המנצח נצחון נמר שאין כמותו במלחמתו עם הפרוע — ובאמת מה יוכל לעשות איש כמותו, האם אכחיש את הכתוב, הן רש"י כתב זאת ואיכבה אכחישו אני? (אמנם קהל שומעיו הבינו שכן כתוב מפורש בתורה תרי"ג מצות שמרת) ובכן יצא הוא המנצל לפני קהל הקוראים מה אעשה אני עם הכתוב מפורש הזה? יעלה בידו אם לא מצוה נצחון נמר, ומצוה להנצל לפני קהל הקוראים מה אעשה אני עם הכתוב מפורש הזה? ואומר: אני ולבי יודעים כי אין לי על הדין הזה אפי' תרעומות, הוא מאמין באמונה שלמה כי יעקב הניח תפלין פשוט כשומרו, שחם נדי עוים, עבד את העור, ויקח דיו וכתב ארבע פרשיות שהיו בלי ספק שגורים על פיו עד כי היה מותר לו לכתוב שלא מן הכתב — ויעש בתים ויעש גם רצועות, וכה הלך לרעות צאנו מועף בטלית ותפלין.

נגמר לא אך מבית הדפוס כ"א גם מעמי וכבר הרעיש עליו שמים וארץ באישעששאק אשר בלאנדאן, כבר זעק בכה ויילל בפניו ת למידיו בבית המדרש הגדול (!) אשר הוא מגיד מושרים שמה, וכבר כתב מכתבי שטנה להרבנים ולהדיינים כי יקומו להחרימני ולנדותני ולהאבד זכרי מן הארץ ואף שכור שכר לו אנשים כגילו אשר קראו שמותם עלי אדמות בריטאניה מתוק וטוב, יפה אף נעים אנשי-שלג וקיטור להחרימני מרצעי; וגם מן הלויים לקח לשרת אותו בדבר הגדול הזה, ובהפילם גורלות על דמי העניים העובדים ואובדים במשכורתם הרלה וימוצו מהם את דמי תמציתם בהבטיחם להם כי ימלא הגורל כסף חורי העניים, יפילו גורל גם עלי להממני ולאברני — וע"כ יצאתי מראש לפנות מקום לספרו החדש אשר לא ארע עוד אכנהו כי יכינו עצמם הקוראים לראות "אור חדש" בגדופים הרפות וקללות אשר לא שזפתם עין רואי (זולת עין הכהן) מעולם — .

הבה אחי! נשיר את שירת בךארי טרם נפרד איש מרעהו כי טוב טעמה:

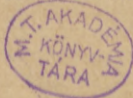
זרעים, פנינים, שְׁכֵוֹי בחול יִגְבֵר

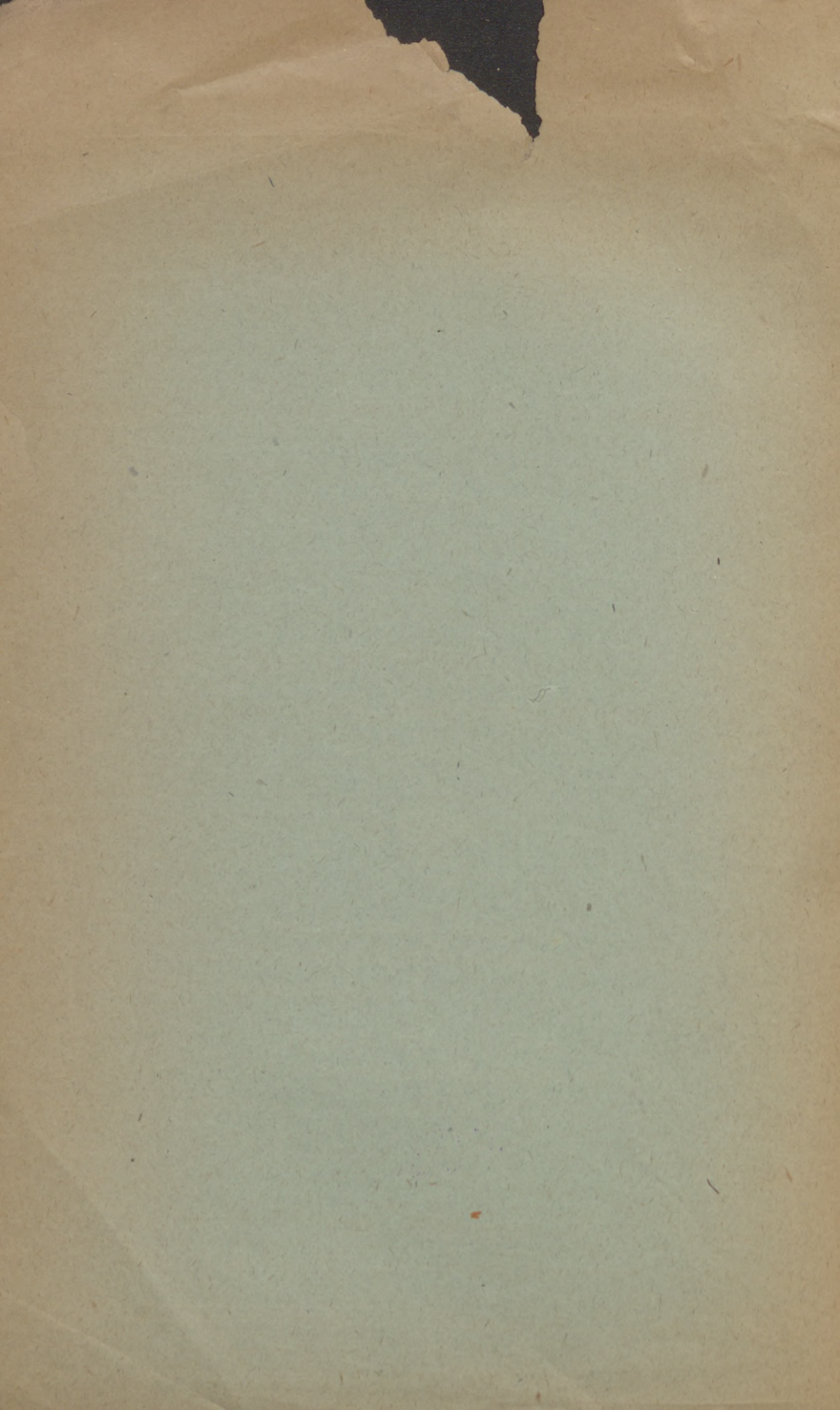
וְהַחֲזִיר רק אחר הגללים חוֹמֵר;

כָּבֵה נָבֵר יִבְקֵשׁ הַטּוֹב בַּסֶּמֶךְ

וְאֵךְ הָרַע יִחַפֵּשׂ הָעֵקֶשׁ הַמְּבַבֵּךְ (בית יהודה XXV).

כי הלא גם הצצית המה מתריני מצות. נאמן עלי הדיין שהוא מאמין כזאת, יען כי במו פיו ספר לי, שבראש השנה הזה, נצח נצחון נמור את כל האפקורסים המכחישים בתורה שבע"פ ודבאו ראה חזקה אשר לא יוכל כל איש להבחישה, והוא: בתקיעת שופר (אמר) מודים אס"י האפקורסים (כן יכנה את עדת הרעפא־מער) ועוד הביבה בעיניהם מצות "שופר הזאת, עד כי יתקעו גם ב"ה שחל להיות בשבת, והיכן מצינו בתורה שיתקעו בשופר? בתורה כתוב רק וקרון תרועה, ומבאן ראה שיש לישראל תורה שבע"פ. וגם האפקורסים לוקחים ממנה את הישר בעיניהם — . וגם עיו עניתי אני לו בשתיקה, כי הראיה באמת חזקה היא ואני איני מבחישה ומה חסר לי? — ואני בעיני מוכרח להביא לו עוד ראה מסורשת מן הפרשה היא שאמר לו אלהים, שמך יעקב לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל יהיה שמך, ואלו לא הניח יעקב תפלן כי אתה היה אמר לו "ששע ישראל" היה שמך שכן כתוב מסורש על מי שאיננו מניח תפלן וזה בוראי ראה חזקה וגדולה שיעקב הניח תפלן ממש — . אולם אחרי ההתבוננת יש לי מעט חרעומות על הדיין הזה ולמען לא אשמור עליו בלבי הנני לפרש לו גם החרעומות שלו — . והוא: לרעתי צריך המוכיח ללמוד קודם ואח"כ לדרוש ולהוכיח, ומדוע לא למד הדיין, כי יעקב היה איש תם, ולא אמר שקר מעולם, הרהר לו עד מות על לבן הארמו כי רצה לרמותו והחליף את משכורתו? וגם בבאו לקבל את הברכות מיצחק כאשר צוהה לו אמר בשם עשו, גם אז לא שקר חלילה, הוא אמר אנכי! מי שאנוכי, אך עשו הוא בכורך, כן פי' רש"י וא"כ ראינו כי מעולם לא הניד יעקב שקר, — ועתה אך יאמין הדיין כי יעקב ישלח להניד לעשו ששמה את התינו מצות, הלא אז יאמר לו עשו, "שקר תדבר אחי כי אתה נשאת שתי אחיות בחייהך, ולפי דחול ארבעה אחיות כי גם השפחות היו בנות לבן, ושלא ללול ערות אחות אשתו בחייה, היא מצות לית דאורייתא ונחשבת ללית קיח (עיון בסמי"ג) וחיובין עליה כרת! — ואם תאמר עד שלא נתנה התורה, מותר היה שתי אחיות, איך עד שלא נתן התורה הלא לא היה חיוב בתפלן, ישמע נא הדיין! ואם ירנו עלי ויאמר כי יעקב שמר רק המיע ולא המצות לית, איך אך יניד שקר שקיים תרינו מצות? אך יאמר עד לבן גרתי, שגרת"י הוא בצמצום ממש תרינו: אבל יחמול לו הדיין אם אנד לו כי היה לא למד גם רמב"ם שאילו למד אותו היה רואה במנדול עוז סי' היא שאומר מסורש כי יעקב אבינו קיים מצות תפלן בהמקלות אשר מצל ברה"ט והפעלות הלכנות, מחשוף הלבן, היו לו במקום רצועות התפלן ומקורו בזוהר פי' יצא, אך זוהר איננו דורש כי ילמוד דיין, אבל "רמב"ם! אך לא יראה דיין את הכתוב ברמב"ם? — ואלו היה הדיין הזה לומד טרם שידרוש, כי אתה היה יודע ומקיים מה שאחזיק, אמר להכמה אחותי את אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אמרה וא"ל אל תאמר"י ומדוע יצא לדרוש בדבר שלא ידע עד מה? — חקיו.

B
543.

Das ungesäuerte Brod

und

Die Anklage des Blutgebrauchs am Passah-Feste.

Von

M. L. Rodkinsohn,

Redacteur des „Hakaul.“

(Die „Stimme“) etc.

Zu beziehen durch den Verfasser:
43. Seawell street, Hackney Road,
London

und durch Herrn Ch. D. Lippe:
Wien, II., Praterstrasse 15.

PRESSBURG, 1883.

Druck von Löwy & Alkalay, Pressburg.